

**37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Állam- és Jogtudományi Szekció**

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:
*Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar*

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

**Arany középút: A középérték mibenléte a büntetési szabás
terrénumában**

Kézirat lezárásának dátuma:

2024/05/06

Nyilatkozat

Ezúton nyilatkozom, hogy a TDK dolgozatom elkészítése során semmilyen formában nem használtam a mesterséges intelligenciát.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	4
1.Fogalmi alapvetés.....	5
2. A középérték eredete és jelentése a nagy gondolkodók felfogása tükrében	9
3. A középérték a magyar jogfejlődés mentén	11
4. A középérték hatályos büntető törvénykönyvünkben	16
5. A bírói függetlenség és a középérték viszonya az alkotmánybíróság alkotmányossági szűrőjén keresztül	19
6. Párhuzamok az Alaptörvény értelmezési klauzulája és a középérték szabályozása között ...	23
7. A Középérték kiszámítása	28
8. A középérték problematikája.....	30
9. A középérték, az indokolási kötelezettség és a jogon kívüli tényezők kapcsolata a bírói döntéshozatal folyamatában	33
10. A Jogegységesítés relevanciája és a középérték ebbéli szerepvállalása	37
11. Középérték a gyakorlatban.....	40
Záró gondolatok.....	42
Forrásjegyzék.....	44

Bevezetés

A középérték megállapítása több kérdést is feszeget: Vajon ezzel a bírói mérlegelést segíti elő a jogalkotó a jog uralmának hatékony érvényre juttatásával és mintegy iránymutatás és kapaszkodó áll rendelkezésre a jogalkalmazók számára vagy ezzel ellentétben megköti a bírák kezét, kevesebb teret engedve a bírók számára a szabad mérlegelés szempontjából, és így a bírói függetlenséget kezdi ki?¹ Releváns megválaszolandó kérdés továbbá, hogy a középértéktől való nagyobb eltérések mennyiben sértik meg a jogbiztonság alkotmányos garanciáját. A középérték mint büntetéskiszabási elv feltétlen és kötelezően alkalmazást igénylő alapelvként kell, hogy megvalósuljon a gyakorlatban vagy inkább a puha jog jellegéhez (soft law) hasonlatos normaként kell rá tekintenünk? Vagy inkább a joggyakorlatra kell bízunk a középérték alkalmazásának kialakítását és egységesen kell kezelnünk ezt a problémakört, azzal, hogy a jogegységesítésre hagyjuk a középérték szabályozásának kimunkálását? Hogyan fogható meg a középérték elve, mint a büntetéskiszabás egyik pillére?

A középérték problematikája mind a mai napig a felszínre tör: ezt alátámasztja egyrészt az ügyészi fellebbezések sokasága, másrészt pedig a büntetéskiszabás tartamának sematikus megindokolása, megindokolásának pontatlansága vagy teljes hiánya.² Érdekes jogi és erkölcsi problémákat vet fel a bírói mérlegelés maga, mindezek mellett pedig a jogon kívüli tényezők is megjelenhetnek a bírói mérlegelés során, amit talán a középérték tud kordában tartani. Egy ítélet kiszabásánál rendkívül sok szempontot kell figyelembe vennie a jogalkalmazónak, éppen ezért a határozott ideig tartó szabadságvesztés büntetés kiszabása esetében adhat támpontot a középérték az igazságos ítéletek meghozatalához. Vajon milyen mélységben hatja át a bírói mérlegelést a középérték büntetőtörvénykönyvben történő szabályozása? Kutatásom célja a középérték szabályozásának körüljárása és a feltett kérdésekre válaszok keresése. Továbbá a középérték megléte, hiánya és szabályozásának mikéntje is vizsgálódásom tárgyát képezi.

¹ Fázsi László, Toldiné Kulcsár Mónika: A középérték értékének dilemmája, in Jogtudományi Közlöny, 2016/3. szám, 156-157.

² Uo. 153.

1. Fogalmi alapvetés

Az alapvető fogalmak áttekintése fontos annak érdekében, hogy a középérték szabályozását és annak előzményeit vizsgálat alá vonhassuk.

A középérték meghatározása így szerepel hatályos büntetőtörvénykönyvünkben: A középérték a büntetési tétel alsó és felső határa összegének fele.³ Bővebben a dolgozat vonatkozó részei részletesen kitérnek a középérték szabályozására mind mai és mind korábbi viszonylatokban.

A bírói függetlenség problémája szempontjából pedig két függetlenségi formát szükséges megkülönböztetni: 1. személyi függetlenség, 2. szervezeti függetlenség. A személyi függetlenség szorosan összekapcsolódik az ítélkezésszerű függetlenséggel.⁴ Ezt a bírói jogállás garanciarendszerében ragadhatjuk meg leginkább. Ide tartozik a bírói státusz keletkezése és megszűnése, valamint a javadalmazási, összeférhetetlenségi és mentelmi jog szabályai.⁵ A szervezeti függetlenség a hatalmi ágak elválasztásának elvén alapul, hiszen a bírói hatalom a többi hatalmi ágtól elválik, és befolyásmentesnek, függetlennek kell lennie a többi hatalmi ággal szemben.⁶ A bírósági szervezet elkülönül tehát a Kormánytól és az Országgyűléstől, amit törvény garantál.⁷ Az Alaptörvény 25. cikk (7) bekezdése szerint „[a] bíróságok szervezetének (...) részletes szabályait sarkalatos törvény szabályozza”.⁸

A pártatlanság fogalma szorosan kapcsolódik témakörünkhöz és lényegében az objektív jogalkalmazásra és a bírák ítélkezési magatartásának általános követelményére fókuszál. Ennek értelmében a normaalkalmazás objektivitása lesz az irányadó, ami azt jelenti, hogy a bírának a törvénynek megfelelő normaalkalmazást kell előnyben részesíteniük, ezáltal háttérbe szorítva a jogon kívüli tényezők befolyását. A pártatlanság fogalmának tükrében a bírának (és más jogalkalmazóknak) képesnek kell lenniük igazolni az adott közösségben elfogadott feltételrendszer szerint, hogy a szabályoknak megfelelően

³ A büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 80§ (2) bekezdés

⁴ Lecső Csilla: Igazságszolgáltatás alapelvei, különös tekintettel a bírói függetlenségre, Szakdolgozat, 2015, Miskolc, 51. elérhető: <http://midra.uni-miskolc.hu/document/20024/14012.pdf> (letöltés dátuma: 2023.10.02.)

⁵ https://birosag.hu/sites/default/files/static/e-learning/alaptorveny_birok/at_allamszervezet/lecke5_lap1.html?fbclid=IwAR0QKxg8jlu2vGG3ontAzrz-C1J_rg5Y5tbfoVg1_eTGrFkLDk8zhTvw-QE#hiv5 (letöltés dátuma: 2023.10.02.)

⁶ Salgó Nóra: A bírói függetlenség összehasonlító megközelítésben, In. Comparative Law Working Papers, 3. évf., 1. szám, 2019, Szeged, 3. Elérhető: [salg_fggetlen.pdf\(u-szeged.hu\)](http://salg_fggetlen.pdf(u-szeged.hu)) (letöltés dátuma: 2023.10.16.)

⁷ https://birosag.hu/sites/default/files/static/e-learning/alaptorveny_birok/at_allamszervezet/lecke5_lap1.html?fbclid=IwAR0QKxg8jlu2vGG3ontAzrz-C1J_rg5Y5tbfoVg1_eTGrFkLDk8zhTvw-QE#hiv5 (letöltés dátuma: 2023.10.02.)

⁸ Magyarország Alaptörvénye 2011, 25. cikk (7) bekezdés

alkalmazták a normát.⁹ Ez pedig lényeges elemként fog kiütközni a bírák indokolási kötelezettségében a dolgozat későbbi vonatkozó részeiben, hiszen az ellenőrizhetőség, a jogbiztonság és az átláthatóság követelményeit valósítja meg ezen elv érvényesülése.

Jogon kívüli tényezők alatt azokat a döntést befolyásoló rejtett dimenziókat értjük, melyek a jogszabályok betűiből és a jogrendszer egészéből nem olvashatók ki és a jogalkalmazást is áthathatják.¹⁰ Ilyen formán ezek a tényezők kihatnak vagy kihathatnak a döntési folyamatra. A jogon kívüli tényezők összetevői olyan motivációk vagy tényezők, amelyek a nyilvánosság számára nem hozzáférhetőek és a döntés végkimenetelét befolyásolhatják. Pl.: a Radbruch-formula alapján elviselhetetlenül igazságtalan törvényt (az adott ügyre vonatkozóan elviselhetetlenül igazságtalan) kellene alkalmaznia a bírónak egy adott ügyben, jogszabályi előírás szerint.¹¹ Ekkor felmerül a kérdés, hogy a jogbiztonság vagy az igazságosság követelményét választja a bíró, és ezt a bíró személyes motivációja fogja meghatározni, tehát egy jogon kívüli tényező. A jogon kívüli tényezők befolyással bírhatnak a középértéktől való eltérésre, mind a súlyosító és mind az enyhítő körülmények meghatározásánál is.

A döntvény meghatározása a történelmi korszakokon átívelő vizsgálat során lesz releváns. Ennek fogalmát Márkus Dezső Magyar Jogi Lexikonának III. kötete fejti ki: „Tételes jogunk szerint a döntvény valamely felső v. középfokú bíróságnak elvi megállapodása, melyet az a bíróság, amelynek számára hozatott, az ügyek elintézésénél mindaddig követni tartozik, amíg azt egy újabb elvi megállapodás meg nem változtatja.”¹²

A jogegységi határozat tulajdonképpen a döntvény utódjaként született meg és meghatározó jogforrás mind a mai napig. A jogegységi határozat a Kúria által hozott olyan határozat, mely a bíróságokra nézve kötelező, és melynek elsődleges célja a bírói gyakorlat folyamatos továbbfejlesztése és az egységes bírói gyakorlat biztosítása.¹³

A szankciórendszerek összehasonlítása, mint a büntetéskiszabás alappilléreinek különbözőségei szintén ismertetést igényelnek, hiszen a dolgozat terminológiájában többször is felbukkannak majd. 4 nagy típusát különböztethetjük meg a

⁹ Bragyova András: Semlegesség – pártatlanság – elfogulatlanság, In. Politikatudományi Szemle 1993., 3. szám, 140.

¹⁰ Bencze Mátyás – Vinnai Edina: Jogszociológiai előadások, Jegyzet fejezete: Jogalkalmazási folyamat szociológiai vizsgálata, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2012, Debrecen, 23.

¹¹ Uo. 25.

¹² Márkus Dezső: Magyar Jogi Lexikon öt kötetben, III. kötet, Diaeta-Halászati jog – Magyar Jogi Lexikon 3. 1900, Bp. 84.

¹³ <https://lexikon.uni-nke.hu/szocikk/jogegysegi-hatarozat/> (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

szankciórendszereknek: 1. abszolút határozott, 2. abszolút határozatlan, 3. relatív határozott, 4. relatív határozatlan.

Az abszolút határozott szankciórendszer esetében a jogalkalmazó szervnek egyáltalán nincs szerepe a büntetés mértékének meghatározása során. A törvényhozó által meghatározott büntetési tételt kell alkalmaznia, tehát lényegében a büntetésalkalmazás feltételeinek megállapítására korlátozódik a feladatköre.¹⁴

Az abszolút határozatlan szankciórendszer megvalósulása során a bíróság szabad kezet kap mind a büntetési tétel és mind a büntetés nemének megállapítása folyamán. Ebben az esetben az előző esethez képest éppen ellenkezőleg a törvényhozó hatalom feladatköre korlátozódik a büntetésalkalmazás feltételeinek megállapítására, teret engedve az igazságszolgáltató hatalom akár önkényes döntéshozatalának.¹⁵

A relatív határozott szankciórendszer ismertetőjegye, hogy a büntetés megállapításának joga megoszlik a törvényhozás és a bíróság között. A törvényhozó hatalom ugyanis meghatározza a büntetés nemét és mértékét, a bíróságok pedig a törvényhozás által megállapított keretek között szabhatnak ki büntetést. A büntetés nemét tehát a törvényhozás határozza meg, és a büntetés felső és alsó határát a bíró nem lépheti át. A határokon belül viszont a bíró döntési jogosultsággal rendelkezik. Hatályos Btk.-ünk is ezt a rendszert alkalmazza.¹⁶

A relatív határozatlan szankciórendszer esetén a törvényhozó hatalom pedig egyértelműen meghatározza a büntetés nemét, viszont annak mértéke szempontjából vagy a legkisebb vagy a legnagyobb nagyságát határozza meg. Tehát amennyiben a legkisebb mérték a meghatározott, úgy a bírónak lehetősége nyílik azon felül szabadon meghatározni a büntetés nagyságát, fordítva pedig a maximális törvényben meghatározott mértéket nem lépheti túl, azonban enyhébb irányba a bíró meghatározása alapján fog billenni a mérleg nyelve.¹⁷

A társadalomra veszélyesség elvét a hatályos Btk. így állapítja meg: „Társadalomra veszélyes cselekmény az a tevékenység vagy mulasztás, amely mások személyét vagy jogait, illetve Magyarország Alaptörvény szerinti társadalmi, gazdasági, állami rendjét sérti vagy veszélyezteti.”¹⁸

¹⁴ Földvári József: A büntetés tana, 1970, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 97.

¹⁵ Uo. 98.

¹⁶ Belovics Ervin: Büntetőjog I. Általános rész, 2018, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Bp. 431.

¹⁷ Uo.

¹⁸ A büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 4§ (2) bekezdés

A bűnösség fokának megállapítása a bíróságra tartozik. A bűnösség fogalma egyben a bűncselekmény fogalmi ismérve is, és magában foglalja a szándékos és a gondatlan elkövetést egyaránt.¹⁹ A szándékosságnak két fokát különböztetjük meg: 1. egyenes szándék és 2. eshetőleges szándék. A gondatlanságnak szintűgy két foka létezik: 1. tudatos gondatlanság és 2. hanyag gondatlanság. Az ezek közötti eltérés mérlegelésére az eljáró bíróságnak van jogosultsága.²⁰

A bűncselekmény tárgyi súlyának büntetéskiszabási elvét szintén szükséges ismertetni. „A bűncselekmény tárgyi súlyát nagymértékben a cselekmény káros következményei határozzák meg, ezért azokat a büntetés kiszabásánál mindig figyelembe kell venni. A káros következmény lehet pénzben kifejezhető kár, hátrány, gyógytartammal jellemezhető sérülés; ezek nagyságát mennyiségileg is meg lehet határozni. Van olyan káros következmény, amely nem mérhető, pl. a nemi erkölcs elleni bűncselekményeknél a pszichikai következmények; és jelentkezhethet az veszély formájában, valamely hátrányos helyzet bekövetkezésének közvetlen lehetőségében. Ezek nagyságát mennyiségileg nem lehet ugyan meghatározni, de az általában megállapítható, hogy enyhe, közepes vagy súlyos fokúak. Ha a sérelemnek vagy veszélynek az adott minősítésen belül fokozatai lehetnek – pl. súlyos testi sértésnél a gyógytartamnak –, az átlagost lényegesen meghaladó sérelem vagy veszély általában súlyosító, az átlagosnál lényegesen kisebb, általában enyhítő körülmény. Ha a minősítés függ az értékhatártól, enyhítő körülmény, ha a kár, az érték vagy a vagyoni hátrány az alsó határ, súlyosító, ha a felső határ közelében van. Az elkövető terhére értékelendő, ha a cselekmény alapesetnek minősül ugyan, de közel áll valamely minősített esethez.”²¹

Enyhítő és súlyosító körülmények alatt azokat a tényezőket értjük, melyek befolyásolják a büntetés kiszabásának mikéntjét, összefoglalóan: büntetést befolyásoló tényezők. Enyhítő körülmények többségében enyhébb irányba teszik lehetővé a büntetéskiszabást a bíró számára, súlyosító körülmények többségében pedig súlyosabb irányba a törvény által meghatározott tételkereten belül. Amennyiben az enyhítő és súlyosító körülmények azonos jelentőségűek, úgy semlegesíthetik egymást.²²

¹⁹ Belovics Ervin: Büntetőjog I. Általános rész, 2018, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Bp. 560.

²⁰ Kardos Dóra: A büntetéskiszabás elvei és rendszere, a büntetéskiszabási tényezők megjelenése a jogalkalmazói gyakorlatban, Doktori Értekezés, 2021, Bp. 27.

²¹ 56. BK vélemény a büntetéskiszabás során értékelhető tényezőkről, elérhető: <https://kuria-birosag.hu/hu/kollvel/56-bkv> (letöltés dátuma: : 2023.09.23.)

²² Uo.

2. A középérték eredete és jelentése a nagy gondolkodók felfogása tükrében

Annak érdekében, hogy rálelhessünk a középérték gyökereire és kialakulását is figyelemmel kísérhessük, egészen az ókori Görögországba, Arisztotelész korába kell belecsöppennünk. Ugyanis az arisztotelészi szemléletmód szerint a középérték az ember egyik fő erényei közé sorolható. Az emberi természet egyik jellegzetessége, hogy a boldogság kivívására törekszik, ehhez pedig az arisztotelészi 5 erény lesz a meghatározó és célravezető: 1. okosság, 2. megfelelő lelki alkat, 3. helyes gondolkodás, 4. szabad akarat, 5. *középérték (meszotész)*.²³ Arisztotelész tehát a középértéket, mint a mértéktartás erényét helyezte el az erények között. Nézőpontja szerint a meszotész nem más mint a gyávaság és a vakmerőség között elhelyezkedő tulajdonság, a bátorság. Ciceró és Horatius egy fokkal megengedőbben definiálták a középértéket. Szemléletmódjuk arra utal, hogy az egyéni nyugalom és a megalkuvás is befér még ebbe a kategóriába, Arisztotelésszel ellentétben, aki az állhatatos küzdelmet helyezi a középpontba. Ciceró és Horatius a középértéket mediocritas-ként emlegették, ma is közismert arany középút megnevezés is tőlük eredeztethető. A középérték a vallásokban is fontos hatóerővel bír. Mind a kereszténység és mind a judaizmus kizárja a kicsapongó, polgárpukkasztó életmódot. Az iszlám vallás is előszeretettel alapoz a középérték elvére: a mulasztást és a tiltott cselekményeket büntetni rendeli, míg a közömbös, helytelenített vagy ajánlott magatartásokat a büntetési kategóriákon kívül kezeli.²⁴

Az optimális középérték eszméjét Ádám Antal tanulmányában egy folyamatosan változó, a körülményekhez alkalmazkodó elvként nevesíti, melynek változékonysága, magam részéről helyt adva Ádám Antal megállapításának, a társadalmi viszonyok, történelmi változások és értékhierarchia szerint alakul, válik meghatározó jellegzetességgé. A meszotész, azaz középérték tehát nem a középest, közepszerűt jelenti, hanem az optimális állapotot hivatott szolgálni, melyet a körülményekhez mérten az ember megvalósítani képes a megfelelő erőfeszítésekkel.²⁵ Francesco Soderini találó megállapítása a változékonyságot és a középérték rugalmasságát fejezi ki: „a politikai siker titka, hogy összhangban kell lenni az időkkel”. Ahogyan azt Machiavelli is vallotta.²⁶ Tehát a középérték párosítása az idők változásaival hozhatja meg a kívánt eredményt.

²³ Ádám Antal: A középérték és az értékluralitás elméletének íve, in Közjogi Szemle, 2010/2. szám, elérhető: [Ádám Antal: A középérték és az értékluralitás elméletének íve \(KJSZ, 2010/2., 1-6. o.\) | Szakcikk Adatbázis \(szakcikkadatbazis.hu\)](#), (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

²⁴ Uo.

²⁵ Ádám Antal: Etikáról, erkölcsről és a közigazgatási erkölcsi kódexről, in Jura, 2012/4. szám, 17.

²⁶ Ádám Antal: Etikáról, erkölcsről és a közigazgatási erkölcsi kódexről, in Jura, 2012/4. szám, 18-19.

A Montesquieu által felvázolt hármass hatalommegosztás tekintetében a bírói hatalmi ág vonatkozásában így vélekedett a gondolkodó: „az ország bírái csupán a törvény szavait kimondó szájak; élettelen lények, akik a törvényeknek sem erejét sem szigorát nem képesek mérsékelni” Ez a felfogás az abszolút határozott szankciórendszer attribútuma, ami a bírói mérlegelést teljességgel kizárja. Vuchetich Mátyás magyar jogász megállapítása már a bírói mérlegelésnek is teret ad: „a bíró nem kénye-kedve szerint határozza meg a büntetést, hanem az ő véleménye bizonyos elvekhez van kötve. Az olyan rossznak a kirovása, amely pusztán a szabad véleményen alapul, ellentmond a jogbiztonság eszméjének, amelyet az államban meg kell őrizni és megvalósítani” Ez a nézőpont már a relatív határozott és határozatlan szankciórendszer ismérve is, tehát a bíró már nem csupán kizárólagosan a törvény szája, hanem mérlegelési jogosultsággal is rendelkezik. A bírói hatalom ugyan törvény által korlátozott, azonban törvényi keretek között szabadon mozoghat a jogalkalmazó.²⁷ Montesquieu gondolatmenetét tekintve létre sem jöhetett volna a középérték, hiszen a szigorú törvényi kőgencia mellett a diszpozitivitásnak nem enged teret, tehát a bírói mérlegelést élből elutasítja, kizárja, ennek okán a mérce megállapítása is teljességgel felesleges lenne.

A középkor zivataros századaiban a partikularizmus és a nagyfokú szabályozatlanság volt jellemző, tehát a jogegységesítés hiánya, ami a bírói önkény és a joggal való visszaélés melegágya volt, ekkortájt a középérték jogi szabályozása korántsem láthatott napvilágot...

²⁷ Belovics Ervin: A büntetés kiszabásának nehézségei, 2018, elérhető: [juridpol_081_127-136.pdf](http://juridpol.081.127-136.pdf) (u-szeged.hu), (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

3. A középérték a magyar jogfejlődés mentén

A középérték megállapítása koroktól függően jelenik meg történelmünkben és az ezzel kapcsolatos szabályozások sem mind újkeletűek. Éppen ezért fontos a középértéket nemcsak mai szemmel, hanem a jogfejlődés ívének vizsgálatával szemlélni. Jogtörténeti szempontból egészen a Curia által alkotott döntvények tárházába kell visszatekintenünk ahhoz, hogy a középérték alkalmazásának gyökereihez jussunk.

A Csemegi-kódex volt az első forrása a középérték szabályozásának. A Csemegi-kódex meghatározta a határozott büntetési tételeket és a büntetéskiszabás vezérfonalává tette, mintegy piederstáljára emelte a középérték elvét is, anélkül, hogy a fogalmat ilyenén nevesítette volna a jogalkotó.²⁸ A Curia értelmező rendelkezései a középérték pontos leírására adnak lehetőséget.²⁹ „... a büntetési tétel legmagasabb és legalacsonyabb mértéke között középértéknek kell lennie...” „...kimondja a m. kir. Curia, hogy fegyházzal vagy börtönnel büntetendő cselekmények miatt, ha sem súlyosító, sem enyhítő körülmények nem forognak fenn, vagy ha a súlyosító és enyhítő körülmények egymást ellensúlyozzák s ez indokból a fenforgó cselekményre a törvény által megállapított büntetés minimuma és maximuma közötti középérték állapítandó meg: a büntetés középértéké oly módon határozandó meg, hogy az azon cselekményre a büntetőtörvény által meghatározott büntetési tétel legalacsonyabb és annak legmagasabb mértéke közötti különbözet egyenlő részre felosztatik, s az ekként eredményezett mennyiséghez hozzáadatik azon mennyiség, mely a számtani egységtől a büntetési tétel legalacsonyabb tartamáig fennmaradt.”³⁰ A királyi Curia állásfoglalása szerint három fontos törvényhelyet szükséges megemlíteni a Csemegi-kódexből: 89, 90, 91 szakaszokat. 90§-nak történő megfelelés szerint, a magasabb végpont felé kell közelítenie a bírónak ahhoz, hogy igazságos ítéletet hozzon. Amennyiben leginkább a 91§-nak feleltethető meg a konkrét tényállás megítélése, úgy a jogalkalmazónak az alacsonyabb végpont felé kell közelítenie a méltányos elbírálás érdekében. Ezen két végpont között helyezkedik el a középérték és amennyiben inkább súlyosító körülmények állnak fenn, úgy a 90§ alapján kell megítélni a helyzetet, viszont, ha a 91§ alapján enyhítő körülmények vannak többségben, akkor effelé kell billennie a mérleg nyelvének is. A 89§ pedig megadja az alapszabályozást e

²⁸ Kardos Dóra: A büntetéskiszabás elvei és rendszere, a büntetéskiszabási tényezők megjelenése a jogalkalmazói gyakorlatban, Doktori Értekezés, 2021, Bp. 17-18.

²⁹ Lénárd-Komjáthy Kitti Katalin: A középértékű büntetéskiszabás előzményei és a hatályos szabályozása, 2016, elérhető: [lenardkomjathy_kitti_katalin_kozepmerteku_buntetes kiszabas\[jogi_forum\].pdf](#) ([jogiforum.hu](#)), (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

³⁰ Lénárd-Komjáthy Kitti Katalin: A középértékű büntetéskiszabás előzményei és a hatályos szabályozása, 2016, elérhető: [lenardkomjathy_kitti_katalin_kozepmerteku_buntetes kiszabas\[jogi_forum\].pdf](#) ([jogiforum.hu](#)), (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

tekintetben, miszerint: A büntetések kiszabásánál figyelembe veendők a bűnösség fokára befolyással bíró súlyosító és enyhítő körülmények. Így a mérlegelési jog biztosított a bíró számára a középérték fokozott figyelembevételével és alkalmazásával. Amennyiben a súlyosító és enyhítő körülmények ellentételezik egymást, úgy a középső pont lesz az irányadó a büntetés kiszabásakor.³¹ Amennyiben a 91§-nak feleltethető meg a tényállás és az enyhítő körülmények vannak többségben, úgy a bírónak a halálbüntetést életfogytig tartó fegyházra, az életfogytig tartó fegyházbüntetést pedig tizenöt évre kell változtatnia.³²

Azonban fontos kitérni egy újabb szakaszra, nevezetesen a 92§ rendkívüli enyhítő körülményt lehetővé tevő szabályra. Ezzel amennyiben az enyhítő körülmények túlnyomó többségben vannak, úgy a jogalkalmazónak lehetősége nyílik egy rendkívül enyhe büntetés kiszabására. Ezzel a szabályozással a bírók többször éltek a kelleténél, hiszen mind a mai napig figyelemreméltó megállapítás, hogy egy talán alaptalan vagy túl enyhe büntetéskiszabás nem jelent olyan nagy erkölcsi dilemmát az államra és a társadalomra nézve mint egy alaptalan és túlzó ítélet, amely alapjaiban rengeti meg az állam büntetőjogi hatalmának megítélését a társadalom részéről és emellett felháborodást kelt.³³ Edvi Illés Károly bírálatában ki is fejtette a rendkívüli enyhítő szabály problematikáját: „A bírók a büntetést gyakran a minimumon alul szabják ki, habár nem forognak is fenn rendkívüli enyhítő körülmények”³⁴

Az aritmetikai pontosságot és a bírák lágy szívűségét a kommunista diktatúra mintegy a szőnyeg alá seprte új szabályozásával és drákói szigorúságot vezetett be a büntetéskiszabások meghatározásakor. Hatályon kívül helyezte a korábban felvázolt Curia által alkotott döntvényt és új szabályozásnak engedett teret. A szocialista büntetőpolitika szerint ugyanis a büntetések egyéniesítésére nézve a középérték nem ad megfelelő támpontot, mi több alapjaiban rengeti meg a büntetéskiszabás mikéntjét. Ennek ellenére a középérték eltörlése mellett hasonlóképpen fűzte a bírói mérlegeléshez a bűnösség fokának, társadalomra veszélyességnek és a bűncselekmény tárgyi súlyának mérlegelésével történő büntetéskiszabást. (Más kérdés, hogy a törvényi szabályozás mennyiben érvényesült a gyakorlatban...)³⁵

Btá./ 1950. évi II. törvény szabályozása szerint:

³¹ Fázsi László, Toldiné Kulcsár Mónika: A középérték értékének dilemmája, in Jogtudományi Közlöny, 2016/3. szám, 153-154.

³² Uo. 154.

³³ Fázsi László, Toldiné Kulcsár Mónika: A középérték értékének dilemmája, in Jogtudományi Közlöny, 2016/3. szám, 153-154.

³⁴ Horváth Attila: Tanulmányok a Csemegi-kódex megalkotásának 140. évfordulója tiszteletére, 2020, Dialóg Campus, Bp. 74.

³⁵ Fázsi László, Toldiné Kulcsár Mónika: A középérték értékének dilemmája, in Jogtudományi Közlöny, 2016/3. szám, 155.

50.§ (1) A büntetést a dolgozó nép védelme érdekében, az elkövető megjavítása és nevelése, továbbá általában a társadalom tagjainak a bűnözéstől való visszatartása végett kell alkalmazni. (2) A büntetést –általános céljának szem előtt tartásával- a törvény által megszabott kereten belül olyan mértékben kell kiszabni, amely igazodik a büntett társadalmi veszélyességéhez és az elkövető egyéniségéből a társadalomra háruló veszélyhez, megfelel az elkövető bűnösségének, valamint az elkövető terhére, illetőleg javára egyébként figyelembe jövő körülményeknek és az okozott sérelemnek is (büntetést súlyosító és enyhítő körülmények)³⁶

1961. évi V. törvény váltotta fel a Btá-t, ami A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve nevet viselte. Szabályozásában követte a Btá-t a tekintetben, hogy ugyanúgy kizárta a középérték lehetőségét és az aritmetikai büntetéskiszabást is elutasította.³⁷

„A mechanikus, illetve a matematikai szemlélet semmilyen vonatkozásban sem érvényesülhet a büntetés kiszabásánál. A régi Btk. 90.§-a még akként rendelkezett, hogy ha a súlyosító körülmények számuk vagy nyomatékuk tekintetében túlnyomók a büntetésnek az elkövetett cselekményre megállapított legmagasabb mértéke megközelítendő, vagy alkalmazandó. Hasonlóképpen az ún. enyhítő szakasz is utalt az enyhítő körülmények nagy számára. A szocialista elveken nyugvó büntetéskiszabás viszont alapvetően azt az álláspontot követi, hogy a súlyosító és enyhítő körülményeket nem számuk, hanem nyomatékuk szerint kell értékelni.”³⁸A Csemegi-kódex középértékről szóló szabályozása tehát semmilyen formában nem jelent meg a szocialista jogalkotásban, sőt többszörösen is hangsúlyozzák annak hatályon kívül helyezését és érvénytelenségét.³⁹

Földvári József kutatása szerint ebben az időszakban a középértéktől inkább eltérő döntések születtek a gyakorlatban. Álláspontja szerint legnagyobb részben a konkrét büntetések mértékének azonosnak kellene lenniük a törvényi értékelés középértékével. „Valamennyi bűncselekmény-kategóriára érvényesen mondhatjuk azt, hogy a bírósági értékelések alapvetően eltérnek a törvényhozó értékelésétől, amely eltérés abban mutatkozik meg, hogy a bírói ítéletek nagyobb része olyan tartamban kerül kiszabásra, amely közelebb van az alkalmazható büntetés alsó határához, mint a középértékhez.”⁴⁰

³⁶ Btá. 50. § (1) és (2) bekezdés, elérhető: https://jogkodex.hu/jsz/1950_2_torveny_3062864 (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

³⁷Lénárd-Komjáthy Kitti Katalin: A középértékű büntetéskiszabás előzményei és a hatályos szabályozása, 2016, elérhető: [lenardkomjathy.kitti.katalin.kozepmerteku.buntetes kiszabas\[jogi_forum\].pdf](http://lenardkomjathy.kitti.katalin.kozepmerteku.buntetes kiszabas[jogi_forum].pdf) (jogiforum.hu), (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

³⁸ 1961. évi V. törvény 64. §, elérhető: https://jogkodex.hu/jsz/btk_1961_5_torveny_6483910 (letöltés dátuma: 2023.10.03)

³⁹ Horváth Attila: Tanulmányok a Csemegi-kódex megalkotásának 140. évfordulója tiszteletére, 2020, Dialóg Campus, Bp. 74.

⁴⁰ Földvári József: A büntetés tana, 1970, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 210-211.

A rendszerváltás lerombolta a kommunista diktatúra "eszményeit" és a középértéket ismét fokozott előnyben részesítette. E helyütt fontos ismét kihangsúlyozni, hogy a büntetés kiszabásának fontos támpontjai: Bűnösség foka, társadalomra veszélyesség és bűncselekmény tárgyi súlyának triásza és az aritmetikai pontosság szempontjából a középérték ismételtlen megizmosodhatott. Mindemellett a büntetéskiszabás kötöttségeit fellazították, ezáltal merőben nagyobb teret engedve a bírói mérlegelésnek. A kiszabott büntetések ezzel arányosan enyhültek is, ami nem feltétlen célja volt a jogalkotói szabályozásnak. A kimerítő indokolás követelményét ugyancsak előtérbe helyezte a jogalkotó, ami a jogbiztonságot részesítette előnyben, ezáltal a bírói döntéshozatal megfelelő hivatkozási alappal történhetett.⁴¹ A III Btk módosításának következtében a középérték cizelláltabb szabályozást nyert tehát a büntetéskiszabási tapasztalások és megfontolások alapján kialakított jogalkotói szándék szerint: Határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabásakor a büntetési tétel középértéke irányadó. A középértéket akként kell megállapítani, hogy a büntetési tétel alsó határához a felső és az alsó határ közötti különbség felét kell hozzáadni.⁴² Ez a szabályozás azonban nem volt túl hosszú életű.⁴³ Az 1998. évi LXXXVII. törvény középértéke érvényesülhetett ugyan a gyakorlatban, azonban nem kellett sokáig várni, míg a szabályozás ismét megváltozott.⁴⁴ Ugyanis a későbbiekben a 2003 évi II törvény hatályon kívül helyezte a törvénymódosítást, azonban a kormányváltást követően ismét jogerőre emelkedhetett a középérték szabályozása.⁴⁵ A 2010-ben hatályba lépett LVI. törvény, más néven "három csapás törvény" a középértéket törvényi rangra emelte.⁴⁶ A 2010-es években a középérték újbóli úttörésének következtében a jogalkalmazók gyakran a középérték szabályait a bűnösségi körülményekre való tekintettel szigorúbban ítélték meg, mint kellett volna. Vélhetően azért, mert ezek számát sokszor többre tartották mint az egyes bűnösségi körülmények súlyát és nem egy esetben nem történt meg a körülmények teljes körű feltárása sem.⁴⁷

⁴¹ Fázsi László, Toldiné Kulcsár Mónika: A középérték értékének dilemmája, in Jogtudományi Közlöny, 2016/3. szám, 155-156.

⁴² 1998. évi LXXXVII. törvény 18. § (2) bekezdés, elérhető: <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99800087.TV> (letöltés dátuma: 2023.10.03)

⁴³ Horváth Attila: Tanulmányok a Csemegi-kódex megalkotásának 140. évfordulója tiszteletére, 2020, Dialóg Campus, Bp. 74.

⁴⁴ Herke Csongor: Súlyosítási tilalom a büntetőeljárásban, 2010, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 183.

⁴⁵ Fázsi László, Toldiné Kulcsár Mónika: A középérték értékének dilemmája, in Jogtudományi Közlöny, 2016/3. szám, 156.

⁴⁶ Szabó Enikő: A bűnhalmazatra és a visszaesőkre vonatkozó egyes szabályok változásai a 2009. évi LXXX. törvénytől a 2013. évi C törvény hatálybalépéséig, In Diskurzus, A Batthyány Lajos Szakkollégium Tudományos folyóirata, 2013, 3. évf., 2. szám, 34.

⁴⁷ Tóth Mihály: A hazai börtönnépesség újabb kori alakulásának lehetséges okai és valószínű távlatai, 2018, elérhető: [Dr. Tóth Mihály: A hazai börtönnépesség újabb kori alakulásának lehetséges okai és valószínű távlatai | Büntető Törvénykönyv \(új Btk.\) a gyakorlatban \(ujbtk.hu\)](#), letöltés dátuma: 2023.09.23.)

4. A középérték hatályos büntetőtörvénykönyvünkben

A végső szabályozást a legújabb Btk. hozta meg 2012-ben, ami nemcsak a bünteteskiszabás triaszát és a középérték szabályozását emelte ismét jogerőre, hanem speciális szabályokat is megfogalmazott a középérték kapcsán, így egy még részletesebb szabályt alkotva. Itt felfigyelhetünk a halmazati büntetések esetében történő szabályozásra. Ugyanis a tárgyalásról lemondás esetkörét külön rendelkezésbe foglalta:

84. § (1) Tárgyalásról lemondás esetén a bűnhalmazatban lévő bűncselekményekre a halmazati büntetésre vonatkozó rendelkezések az irányadók azzal, hogy a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények büntetési tételeinek felső határát a 83. § (1)–(2) bekezdése alapján kiszabható büntetések közül a legsúlyosabbnak az alapulvételével kell kiszabni.

(2) Ha e törvény a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények közül legalább kettőre határozott ideig tartó szabadságvesztést rendel, a 83. § (1)–(2) bekezdése alapján kiszabható legsúlyosabb büntetési tétel felső határa a legmagasabb büntetési tétel középértékével emelkedik, de nem érheti el az egyes bűncselekményekre a 83. § (1)–(2) bekezdés alapján kiszabható büntetések együttes tartamát.⁴⁸Ezen rendelkezéseket azonban a törvénymódosítások következtében módosították és hatályon kívül helyezték, azonban láthatjuk, mennyire fokozott jogalkotói szabályozást kapott a középérték akkortájt.

A hatályos szabályozás lényegében a korábbi törvénykönyvek (melyekben a középérték szabályozást nyert) elgondolásaiból merített. A *hatályos Btk.* a bünteteskiszabási alapelveknél helyezte el a rendelkezést, az első elvek között találhatjuk meg a középértéket, ami a relevanciáját is tükrözi.

80. § (1) A büntetést az e törvényben meghatározott keretek között, céljának szem előtt tartásával úgy kell kiszabni, hogy az igazodjon a bűncselekmény tárgyi súlyához, a bűnösség fokához, az elkövető társadalomra veszélyességéhez, valamint az egyéb enyhítő és súlyosító körülményekhez.

(2) Határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabásakor a büntetési tétel *középértéke* irányadó. A középérték a büntetési tétel alsó és felső határa összegének fele.

(3) Ha e törvény a büntetés kiszabása esetén a Különös Részben meghatározott büntetési tételek emelését írja elő, a (2) bekezdésben meghatározott számítást a felemelt büntetési tételekre tekintettel kell elvégezni.

⁴⁸ [2012. évi C. törvény - Nemzeti Jogszabálytár \(njt.hu\)](#) (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

(4) Ha a bíróság szabadságvesztést szab ki, a büntetés mértékét a végrehajtás felfüggesztése, illetve a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének a figyelmen kívül hagyásával állapítja meg.⁴⁹

Így nyerte el mai végleges formáját a középérték regulája. De miért is jelenik meg újra és újra a középérték, miért vezetik be ismételten, válik visszatérő szabállyá? Ennek oka a mérlegelés megkönnyítésére szolgáló támpont, amit a középérték tud megvalósítani. Az egységes és kiszámítható joggyakorlat kialakítása érdekében, a jogalkalmazói és jogalkotói bizonytalanság elkerülése végett a középérték ismételten révbe érhetett. Ha visszaugrunk az időben láthatjuk azt is, hogy a Csemegi-kódex modern szemléletmódját tükrözi a középérték irányadó volta, relevanciája, mintegy 140 évvel ezelőtt is.⁵⁰

A hatályos szabályok figyelembevételével a büntetési tételkeret alsó vagy felső határát csak a jogalkotó által nevesített esetekben lehet átlépni. Pl.: korlátlan enyhítés vagy halmazati büntetés esetén. Emellett pedig a törvényi tételkerethez viszonyítva kell kiszámolni a középértéket is. Hozzá kell tennünk azt is, hogy a büntetési célok megváltoztak a Csemegi-kódex büntetési céljaihoz képest. A 1878. évi V. törvénycikk inkább megtorló jellegű a büntetési célokat tekintve, míg a hatályos A büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény a speciális prevenciót támogatja, tehát az elkövető egyéni körülményeit is fokozottan figyelembe veszi a büntetés kiszabásakor. A büntetési keret a törvény által meghatározott és a büntetési célok figyelembevételével a konkrét büntetést a törvény által megadott kereteken belül kell a bírónak kiszabni.⁵¹

Sokak szerint a bírói függetlenség szenvedett csorbát és a terhelt helyzetének súlyosbítása történt meg ezzel a szabályozással. Ez az álláspont azonban nem fogadható el, hiszen a bírói mérlegelés erejéből ezáltal nem veszít, sem a bírói függetlenség korlátozása sem a terhelt helyzetének súlyosbítása nem történt meg, ugyanis ez a jogalkotói deklaráció iránymutatásul szolgál, ennek hiányában is kötelezettsége a bírónak ezen szempontokat figyelembe venni a büntetés kiszabásának időpontjában.⁵²

Wiener A. Imre felhívta a figyelmet arra, hogy a középérték nem egy tipikus eset szankciója, mert a jogalkotó jogi alternatívát kínál az alsó határ átlépésére. Ambrus István

⁴⁹ A büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 80. § (1)-(4) bekezdés

⁵⁰ Horváth Attila: Tanulmányok a Csemegi-kódex megalkotásának 140. évfordulója tiszteletére, 2020, Dialóg Campus, Bp. 80.

⁵¹ Kardos Dóra: A büntetéskiszabás elvei és rendszere, a büntetéskiszabási tényezők megjelenése a jogalkalmazói gyakorlatban, Doktori Értekezés, 2021, Bp. 23-24.

⁵² Fázsi László, Toldiné Kulcsár Mónika: A középérték értékének dilemmája, in Jogtudományi Közlöny, 2016/3. szám, 157-158.

szintén a középérték támogatójaként arra az álláspontra helyezkedett, hogy a középérték orientáló jellegéből adódóan a bírói mérlegelés lehetőségét nem zárja ki. Györgyi Kálmán pedig kihangsúlyozta: „a középérték nem más, mint büntetőjogunk egyik legrégebbi és leghasznosabb, de újra meg újra visszatérő vitatémája”. Tehát neves jogtudósok sokasága a középérték relevanciáját hangsúlyozta.⁵³

Az Alkotmánybíróság kizárta a középérték szabályozásának alkotmányellenességét. 2002-ben ugyanis indítványt nyújtottak be a középérték alkotmányellenességének megállapítására az Alkotmánybírósághoz. „Az Alkotmánybíróság azonban megállapította: Az Alkotmánybíróság a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 83. § (2) bekezdése alkotmányellenességének utólagos megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványt elutasítja.”⁵⁴ Az Alkotmánybíróság indokolásában lefektette, hogy a bírák a Btk.-ban meghatározott kereteken belül mérlegelve járnak el az adott eset körülményeit figyelembe véve és eszerint nem sérülhet a bírói függetlenség elve.⁵⁵

⁵³ Kardos Dóra: A büntetékiszabás elvei és rendszere, a büntetékiszabási tényezők megjelenése a jogalkalmazói gyakorlatban, Doktori Értekezés, 2021, Bp. 30-31.

⁵⁴ 13/2002. (III. 20.) AB határozat, elérhető: [13/2002. \(III. 20.\) AB határozat - Nemzeti Jogszabálytár \(njt.hu\)](https://njt.hu/13/2002.%20%28III.%20%29%20AB%20hat%20arozat%20-%20Nemzeti%20Jogszab%20alytar%20%28njt.hu%29) (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

⁵⁵ Ignácz György: A büntetékiszabási gyakorlatra irányuló empirikus kutatások elmélete és módszertana, in MTA Law Working Papers, 2020/1. szám, Magyar Tudományos Akadémia, Bp. 4.

5. A bírói függetlenség és a középérték viszonya az alkotmánybíróság alkotmányossági szűrőjén keresztül

Arról, hogy a bírónak mennyiben kötött a mérlegelési jogköre, és hogy sérül-e a bírói függetlenség alkotmányos elve a középérték szabályozásának fennforgásával, tehát az alkotmánybíróság határozata, nevezetesen a 13/2002. (III.20.) AB határozat (továbbiakban: AB határozat) rendelkezik. Kutatásomat ennek alapján továbbvezetem a bírói függetlenség és a középérték kapcsolódásának vizsgálatával az Alkotmánybíróság releváns határozatának alapulvételével és megállapításainak górcső alá vételével.

Kiindulópontként szemrevételeznünk kell az indítványozók állításait és az indítványok alapjául szolgáló szempontokat. „Az egyik indítványozó álláspontja szerint a Btk. 83. § (2) bekezdésében megfogalmazott, a határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a büntetési tétel középértékének meghatározó voltára vonatkozó szabály az Alkotmány 50. § (3) bekezdésében rögzített bírói függetlenség elvével ütközik. Véleménye szerint a támadott rendelkezés ellentétes továbbá az Alkotmánynak a bíróságok feladatait meghatározó 50. § (1) bekezdésével és a Btk. 40. § (2) és 45. § (2) bekezdéseivel is. Megítélése szerint, mivel a Btk. az egyes bűncselekményi törvényi tényállásokhoz kapcsolódóan meghatározza a kiszabható büntetési nemeket, illetve a büntetési tétel alsó és felső határát, a büntetéskiszabás elveinek meghatározása, illetőleg az, hogy a határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabásakor a büntetési tétel középértéke irányadó, korlátozza a bírót szabad mérlegelési jogának gyakorlásában, így sérti a bírói függetlenséget. A másik indítványozó állítása alapján a támadott jogszabály azért sérti az Alkotmány 50. § (3) bekezdésével védett bírói függetlenség elvét, mert „akadályozza, beszűkíti a bírói mérlegelés határait”, s ez „ember ellenes” politikai beavatkozást jelent a bírói hatáskörbe. Ugyanebből az okból kifolyólag a vitatott rendelkezés ütközik az Alkotmány 57. §-ában garantált törvény előtti egyenlőség és a független, pártatlan bírósághoz való jog elvével, emellett pedig ütközik az Alkotmány 70/A. §-ban megfogalmazott diszkrimináció tilalmának elvével is.”⁵⁶

Az Alkotmánybíróság a vonatkozó jogszabályok alapulvételével történő érvelésében kifejtette, hogy az indítványok nem kellően megalapozottak. Érvrendszerét több fontos pillérre építette fel, melyek közül kiragadnám a leglényegesebbeket. A büntetőjogi norma ultima ratio jellegéből fakadóan akkor alkalmazható, ha már más jogág normáinak alkalmazása nem érheti el a kívánt eredményt és ezzel párhuzamosan fennáll a lehetősége annak, hogy a büntetőjog

⁵⁶ 13/2002. (III. 20.) AB határozat, elérhető: [13/2002. \(III. 20.\) AB határozat - Nemzeti Jogszabálytár \(njt.hu\)](https://www.njt.hu/hiradozas/13/2002_III_20_AB_határozat.pdf) (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

korlátozzon más alkotmányos elveket, így az emberi jogokat és szabadságjogokat annak érdekében, hogy a védett jogi tárgy ne sérüljön. Éppen ezért az „ember ellenes” politikai beavatkozás és az Alkotmányban rögzített diszkriminációttilalom érvként nem állja meg a helyét az indítványozó oldaláról.⁵⁷

Lényeges szempontként kifejtette továbbá, hogy jogalkotói kötelezettségnek tekinthető az, hogy a törvényhozó a normavilágosságot és az átláthatóságot piedesztálra emelje, emellett pedig az önkényes jogértelmezés lehetőségét élből kizárja, tehát jogalkotási követelmények is az indítványozók érvrendszereibe ütköznek. Emellett rámutatott a határozat arra is, hogy az akkor hatályos Btk. büntetési rendszere relatíve határozott szankciórendszer, melynél fogva a törvényhozó hatalom és a bírói hatalom között oszlik meg a szankció meghatározásának joga, és a törvényhozás által megállapított keretek között van a bíróságnak jogosultsága arra, hogy ezen keretek között szabadon mozoghasson a büntetés mértékének megállapítása során.⁵⁸

Kiemelném egy roppant hangsúlyos megállapítását az AB határozatnak: „Az egyes bűncselekmények természetéhez és súlyához igazodó büntetési rendszer és a büntetéskiszabás normatív előírásai együttesen szolgálják a jogállami legális büntetés funkcióját: a szankcióval történő arányos és megérdemelt viszonzást. A konkrét ügyekben a Btk. által a fentebb ismertetett rendben meghatározott elvi kereteken belül mérlegelve választja meg a bíróság a büntetés, intézkedés nemét és szabja ki annak konkrét mértékét.”⁵⁹ Hiszen ez az állítás megfelelően bemutatja mind a törvényhozás szerepét a büntetési rendszer és a büntetéskiszabás normatív előírásainak megalkotásában mind pedig a bírák szerepét az arányos és megérdemelt büntetés kiszabásával, ami a törvényhozás és bíróság munkamegosztását jelenti a büntetéskiszabás feladatában. Az alapszabályok megalkotása tehát a törvényhozásra tartozik, míg a büntetés kiszabása a konkrét ügyre vonatkozóan az arányosság mindenkor figyelembevételével a bírák által történik, mérlegelés alapján, hogy a megérdemelt büntetés kiszabására kerüljön sor.⁶⁰

Az AB határozat megmagyarázza azt is, miért nem ütközik a bírói függetlenség elvébe a középérték törvényi szabályozása. Fontos a legelején leszögezni, hogy a középérték kizárólag a határozott szabadságvesztésre vonatkozó rendelkezés, csak ezen büntetési nem konkrét mértékének megállapításához rögzít a jogalkotó a jogalkalmazó számára egy kötelező

⁵⁷ 13/2002. (III. 20.) AB határozat, elérhető: [13/2002. \(III. 20.\) AB határozat - Nemzeti Jogszabálytár \(njt.hu\)](https://njt.hu/13/2002.03.20.AB_határozat_Nemzeti_Jogszabálytár_njt.hu) (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ Uo.

⁶⁰ 13/2002. (III. 20.) AB határozat, elérhető: [13/2002. \(III. 20.\) AB határozat - Nemzeti Jogszabálytár \(njt.hu\)](https://njt.hu/13/2002.03.20.AB_határozat_Nemzeti_Jogszabálytár_njt.hu) (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

jelleggel figyelembe veendő szempontot. A támadott rendelkezés tehát egyáltalán nem zárja ki a bíróság mérlegelési lehetőségét, azaz, hogy az általános és az ügy szempontjából releváns különös körülményeket a törvényeknek és a bírói gyakorlatnak megfelelően, saját belátása szerint mérlegelje a bíró. A középérték szabályozása nem érinti továbbá a bíróság mérlegelési jogkörét úgy, hogy az a bírói függetlenség elvét megsértene, hiszen nem érinti azt az elvet, hogy egyedi ügyben csak a bíróság jogosult mérlegelni, hogy „milyen büntetési nem és ezen belül milyen mértékű büntetés áll arányban az adott bűncselekmény súlyával, az elkövető társadalomra veszélyességével, a bűnösség fokával és a büntetés kiszabása során figyelembe veendő bűnösségi körülményekkel.”⁶¹

Az AB határozat többször is kihangsúlyozza a középérték szabályozásának orientáló jellegét. Ez azt jelenti, hogy a támadott szabályozás a büntetéskiszabás kiindulópontjaként értelmezhető és az ahhoz való viszonyítás a bíróság feladata a döntéshozatal szempontjából, tehát a jogalkotó nem ír elő olyan kötelezettséget, amely a bírói mérlegelés gátja lenne, ennek értelmében nem kötelezi a bírót arra, hogy kizárólag az adott büntetés középértékét szabja ki a vádlottra. Végeredményben egy olyan orientáló jellegű szabályról beszélhetünk, melyet a Btk. további rendelkezéseivel összhangban kell értelmezni és alkalmazni.

Az Alkotmánybíróság megállapította azt is, hogy nincs alkotmányos korlátja annak, hogy a jogalkotó a bírói mérlegeléshez törvényi szabályozással az alkotmányos büntetőjogi elvekkel összhangban álló szempontokat alakítson ki. Ez vonatkozhat akár a joggyakorlat egységesítésére, akár annak enyhítésére vagy szigorítására, s ennek meghatározása kizárólagos jogalkotási hatáskörbe tartozik. Az AB határozatból kiragadva magyarázatként szolgál a következő megállapítás is: „A szabadságvesztés mértékének megállapításához itt előírt középérték csupán viszonyítási, kiindulási alapot jelent a bíróság számára és nem keletkeztet olyan áthághatatlan kötelezettséget, amelynek alkalmazása mellett az Alkotmány 54. § (2) bekezdés rendelkezéseivel ellentétben álló, kegyetlen, embertelen és megalázó büntetés kiszabására kerülhet sor, vagy amelynek kiszabásával a jogalkalmazó az alkotmányos arányosság keretei köréből történő kilépésre kényszerül.”⁶² A középérték bevezetése után sem veszített erejéből a bírói mérlegelés, hiszen a büntetéskiszabás ezen elve legfeljebb orientáló jellegű, igazodási pontként tekinthetünk rá, és nem mint kötelezően alkalmazandó vezérelv.

⁶¹ 13/2002. (III. 20.) AB határozat, elérhető: [13/2002. \(III. 20.\) AB határozat - Nemzeti Jogszabálytár \(njt.hu\)](#) (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

⁶² 13/2002. (III. 20.) AB határozat, elérhető: [13/2002. \(III. 20.\) AB határozat - Nemzeti Jogszabálytár \(njt.hu\)](#) (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

Mivel törvényi szabályozásként tarthatjuk számon a középmenték rendelkezését, ezért a következő AB határozatból kivett tétel is releváns: „Az Alkotmány 50. § (3) bekezdéséből az következik, hogy a törvényeknek való alárendeltség az ítélkezési tevékenység függetlenségének egyetlen elismert és lehetséges alkotmányos korlátja, amely éppen úgy hivatott minden nemű önkény lehetőségének kizárására, mint a jogbiztonság szolgálatára.”⁶³ Ez a tétel a mostani Alaptörvényi szabályozásra is irányadó: „A bírák függetlenek, és csak a törvénynek vannak alárendelve, ítélkezési tevékenységükben nem utasíthatóak.”⁶⁴ A 38/1993. (IV.11.) AB határozat így rendelkezik a bírói függetlenségről: „A bíróság függetlensége az ítélkezés függetlenségét tekintve abban rejlik, hogy a bíróságok a ”politikai” törvényeket és az igazgatási normákat is önállóan értelmezik. [...] A ”jogot” végülis a bíróságok saját értelmezésük szerint állapítják meg. [...] A csak törvényeknek való alávetettség nemcsak a másik két hatalmi ág befolyását zárja ki tehát az ítélkezésre, hanem - az Alkotmány határai és követelményei között maradó - független, folyamatos és rendszerképző törvényértelmezés és jogalkalmazás révén is biztosítja a bírói függetlenséget.”⁶⁵

⁶³ 13/2002. (III. 20.) AB határozat, elérhető: [13/2002. \(III. 20.\) AB határozat - Nemzeti Jogszabálytár \(njt.hu\)](#)
(letöltés dátuma: 2023.09.23.)

⁶⁵ 13/2002. (III. 20.) AB határozat, elérhető: [13/2002. \(III. 20.\) AB határozat - Nemzeti Jogszabálytár \(njt.hu\)](https://hivatalosoldali.hu/aktak/13/2002.03.20-AB-hatarozat-Nemzeti-Jogszabalyt-ar-njt.hu) (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

6. Párhuzamok az Alaptörvény értelmezési klauzulája és a középérték szabályozása között

Az Alaptörvény 28. Cikke (továbbiakban: 28. Cikk) új utakat nyitott meg a jogegységesítés irányába. Ezt a Kúria joggyakorlat elemző csoportjának kutatása is kimutatta. A 28. Cikk a bíróságok számára olyan értelmezési alapelvet állított, mely lényegében a jogalkalmazást elősegítő, és a jogegységesítést támogató rendelkezésként írható le. Hogy a Btk. 80§ (2) bekezdését (továbbiakban: középérték szabályozását) és a 28. Cikket párhuzamba állíthassuk egymással, kiragadnám e két rendelkezést az Alaptörvényből és a büntető kódexből:

Az Alaptörvény 28. Cikkének értelmében:

„A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. A jogszabályok céljának megállapítása során elsősorban a jogszabály preambulát, illetve a jogszabály megalkotására vagy módosítására irányuló javaslat indokolását kell figyelembe venni. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak.”⁶⁷

A Btk. 80§ (2) bekezdése pedig így rendelkezik:

„Határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabásakor a büntetési tétel középértéke irányadó. A középérték a büntetési tétel alsó és felső határa összegének fele.”⁶⁸

A 28. Cikk a bíróságok számára olyan értelmezési elvet fogalmaz meg, miszerint a jogszabály szövege és a jogszabály célja közti kapcsolat megragadható legyen, tehát ne alakuljon ki kollízió a jogszabály értelmének bíróság általi megállapítása és a jogszabály célja között. Ennek tetejében pedig előírja, hogy a jogszabály szövegének értelmezése összhangban kell, hogy álljon az Alaptörvény rendelkezéseivel.⁶⁹

A középérték szabályozása a jogalkotási követelményeknek megfelelően, mint azt a 13/2002. (III.20.) AB határozat is kihangsúlyozza, összhangban áll a Btk. többi rendelkezéseivel. A jogalkalmazónak pedig a Btk. többi rendelkezéseivel és elveivel összhangban kell értelmeznie és alkalmaznia ezt a szabályt.⁷⁰ Tehát levonható az a következtetés, hogy míg a 28. Cikk szerint az Alaptörvénnyel összhangban értelmezendő

⁶⁷ Alaptörvény 28. Cikk

⁶⁸ A büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény, 80§ (2) bekezdés

⁶⁹ A Kúria „Az Alaptörvény követelményeinek érvényesülése a bírósági ítékezésben” Joggyakorlat-elemző Csoportja, Összefoglaló vélemény, 2016.E1.II.JGY.K.1, 55.

⁷⁰ 13/2002. (III. 20.) AB határozat, elérhető: [13/2002. \(III. 20.\) AB határozat - Nemzeti Jogszabálytár \(njt.hu\)](https://www.njt.hu/hu/doc/docView.aspx?id=13/2002.03.20.AB) (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

minden jogszabály, úgy a középérték szabályozása is, ugyanakkor a Btk. rendelkezéseivel és elveivel szintén összhangban kell értelmezni ezt az elvet.

Felhívnom a figyelmet továbbá a teleologikus értelmezés relevanciájára mindkét jogszabály vonatkozásában, hiszen a 28. Cikk ennek az értelmezésnek ad helyt, emeli azt piedesztálra, míg a középérték szabályozása szempontjából a jogi norma megalkotásának konkrét célját deríthetjük fel a 28. Cikkben foglalt teleologikus értelmezés alkalmazásával. „Ha a célját meghatározzuk, a normát arra alkalmazzuk, amire létrejöttenek oka szerint való. A teleológiai értelmezés ezt a célt kívánja megragadni.”⁷¹A nyelvtani értelmezés egyenrangú elv a teleológiai értelmezéssel. A nyelvtani értelmezés a szavak általános jelentése szerint történő értelmezést jelenti, nevezhetjük szöveg szerinti, vagy szintaktikai értelmezésnek is. Ez a két elv, a teleologikus és a nyelvtani értelmezés elvei, a jogi norma értelmezésének skáláján a két végpontot jelenti. Bármelyik irányba történő túlzott elmozdulás az igazságos eredmény torzulásának, akár a teljes igazságtalanságba átcsapó jogalkalmazásnak oka lehet.⁷² Itt visszacsatolnék a középérték/arany középút elvére, mely mint már láthattuk, nem csak bünteteskiszabási alapelveként ragadható meg. Ugyanis az optimális ponttól történő indokolatlan eltérés rossz irányba mutató jogértelmezést és ezzel együtt, jogalkalmazást is maga után von, akár a teleologikus értelmezés kiterjesztő alkalmazásából, akár a nyelvtani értelmezés túlzott szigorúságából fakad a jogértelmezési hiba.

A teleologikus és nyelvtani értelmezés kapcsolatában kiemelném a 28. Cikk második mondatát: „A jogszabályok céljának megállapítása során elsősorban a jogszabály preambulát, illetve a jogszabály megalkotására vagy módosítására irányuló javaslat indokolását kell figyelembe venni.”⁷³ Ennek értelmében, hogy rálelhessünk a jogszabály megalkotásának jogpolitikai indokaira, a jogszabály preambulát és/vagy a jogszabály megalkotására vagy módosítására irányuló javaslat indokolását is szemrevételezni kell.

Ennek fényében, a 28. Cikk figyelembevételével, fontosnak tartom, mintegy laikusként jogalkalmazói köntösbe bújva, a középérték mai szabályozásának jogalkotó általi indokolását is megvizsgálni, ezzel együtt a jogalkotó szándékainak felderítésére törekedve, a rendelkezés törvénybe iktatására vonatkozóan. A hatályos Btk. törvényjavaslatát és annak indokolását veszem ehhez alapul a középérték szabályozása tekintetében:

⁷¹ A Kúria „Az Alaptörvény követelményeinek érvényesülése a bírósági ítékezésben” Joggyakorlat-elemző Csoportja, Összefoglaló vélemény, 2016.E1.II.JGY.K.1, 58.

⁷² Uo. 69.

⁷³ Alaptörvény 28. Cikk

„A Javaslát - a hatályos Btk.-val megegyezően - a büntetéskiszabási tevékenység kiinduló szempontjaként írja elő az adott tételkeret középértékéhez történő viszonyítást. Ez nem jelenti a tételkeret adta lehetőségek negligálását, vagy szűkítését, nem teszi a büntetési rendszert abszolúte határozottá, és nem hoz létre büntetéskiszabási kényszerhelyzetet sem. Semmi nem zárja ki azt, hogy a bíróság az egyes körülményeket a saját belátása szerint vesse össze, értékelje. A törvényben tükröződik a jogalkotónak az az elvárása is, hogy a bíróság adjon kimerítő indokolást a tételkeret adta lehetőség kihasználásáról. A törvény rendelkezései nyilvánvalóan nem érintik a jogalkalmazás elvi irányításának a büntetéskiszabási gyakorlat tapasztalatain alapuló megfontolásait.”⁷⁴

A fent hivatkozott javaslat indokolásából kiindulva a jogalkotó szándékaira is figyelemmel a következő megállapításokat teszem:

1. Az indokolás kitér a már többször emlegetett bírói mérlegelés maradéktalan érvényesülésére, hiszen a középértéket ugyancsak viszonyítási alapként határozza meg, ezzel hangsúlyossá téve az adott ügyre vonatkozóan a középérték kötelező figyelembevételét, de nem feltétlen kötelező alkalmazását. Erre utal a törvényi szabályozás, miszerint a büntetési tétel középértéke irányadó a határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabásakor. Tehát a jogalkotói szándék szerint orientáló jellegű a szabályozás.
2. A kimerítő indokolási kötelezettséget ugyancsak piederstálra emelte a jogalkotó, tehát a középérték bevezetése az indokolási kötelezettség maradéktalan teljesítésére is sarkallja a jogalkalmazót. Ez is jogalkotói célkitűzésként határozható meg. (Alább, a vonatkozó részekben az indokolási kötelezettség elemzése is megtörténik)
3. Végül a jogalkotó a jogegységesítés törvény általi háborítatlanságát fejezi ki azzal, hogy a jogalkalmazás elvi irányítását és a joggyakorlat tapasztalatain alapuló megfontolásokat a törvényi rendelkezés nem érinti. Ebből fakadóan a bírói függetlenség elve sem szenved csorbát.

A bírói joggyakorlat elemzése szempontjából ki kell tértünk a 28. Cikk és a középérték szabályozásának kapcsolatára is. A Kúria által felállított joggyakorlat elemző csoport feltérképezte, hogy a jogértelmezés alkotmányos megalapozása a 28. Cikk Alaptörvénybe iktatásával és további módosításával markánsan megjelent a Kúria gyakorlatában és az Alaptörvényben nevesített új értelmezési módszerek, különösképpen a teleológiai értelmezésre

⁷⁴ T/6958. számú törvényjavaslát indokolással - A Büntető Törvénykönyvről, elérhető: <https://jogkodox.hu/doc/2714702>

fókuszálva, „helyet foglaltak a tárgyalótermek világában”⁷⁵ A konkrét ügyekben történő döntéshozatalt és az indokolási kötelezettség teljesítését is megkönnyítették az értelmező klauzulák. Az indokolási kötelezettség a joggyakorlat elemző csoport szemszögén keresztül is megjelenik: „a bírónak mégiscsak az adott, konkrét ügyet kell eldönteni, amelynek eredményeként a felek által érthető, világos indokolást kell a rendelkező rész mellé adnia. Kerülendő ugyanakkor, hogy az ítéletek indokolása hosszas tudományos értekezéseket tartalmazzon, viszont szükséges – s kúriai szinten elkerülhetetlen – az elméleti megalapozottság. Az értelmezési módszerek ehhez nyújtanak segítséget.”⁷⁶ Tehát az indokolásban itt is a mértéktartás igényének kielégítése lesz a meghatározó (általánosságban vett középérték). A 28. Cikk alkalmazásának korlátja abban áll, hogy önmagában, jogszabályi hivatkozás nélkül nem alkalmazható. Feladata az, hogy támpontot ad a megfelelő jogszabályértelmezéshez.⁷⁷ Ezzel párhuzamban csakúgy orientáló jelleggel bír, mint a büntetéskiszabás alapelveként nevesített középérték, hiszen mindkét szabályhoz szorosan kapcsolódik az indokolási kötelezettség teljesítése, valamint megadják azokat az irányvonalakat, amik alapján a bíróságoknak el kell járniuk az adott ügyre vonatkozóan: Milyen esetben melyik értelmezést veszik inkább figyelembe a 28. Cikk egyedi ügyre való rávetítése során a jogalkalmazók és mennyiben térnek el a büntetési tétel középértékétől egy határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabása során a bírák. Mindkét esetkorre a kimerítő indokolási kötelezettség és a bírák számára történő iránymutatás adja meg a szabályozások lényegét.

Hogy a párhuzamokat jól megragadhatjuk a két jogszabály vonatkozásában, a középérték értelmező funkcióját is figyelembe kell vennünk. A 2010. LVI. törvény által ismételten jogerőre emelkedett ”középértékes szabály” törvényhozói értelmezést ad a Btk. büntetési rendszerének helyes alkalmazásához.⁷⁸ Levonva a következtetéseket megállapítható, hogy a középérték szabályozása és a 28. Cikk hasonlóságokat mutat abban a tekintetben, hogy mindkét elv a egységes jogértelmezésre fókuszál, és további jogszabályokkal összhangban kell őket értelmezni, így tudják kifejteni a kívánt hatást a joggyakorlatban. Végeredményben mindkét szabályozás a jogegységesítés és a joggyakorlat segítése, fejlesztése és megkönnyítése

⁷⁵ A Kúria Büntető-, Polgári-, és Közigazgatási Kollégiuma Joggyakorlat-elemző csoport: Az Alaptörvény 28. cikkének alkalmazása a gyakorlatban tárgykörre felállított joggyakorlat-elemző csoport, Összefoglaló véleményének kivonata, 2020.E1.II.JGY.E.1.szám, 3.

⁷⁶ A Kúria Büntető-, Polgári-, és Közigazgatási Kollégiuma Joggyakorlat-elemző csoport: Az Alaptörvény 28. cikkének alkalmazása a gyakorlatban tárgykörre felállított joggyakorlat-elemző csoport, Összefoglaló véleményének kivonata, 2020.E1.II.JGY.E.1.szám, 4.

⁷⁷ Uo. 8.

⁷⁸ Tóth Mihály: A hazai börtönnépesség újabb kori alakulásának lehetséges okai és valószínű távlatai, 2018, (elérhető: [Dr. Tóth Mihály: A hazai börtönnépesség újabb kori alakulásának lehetséges okai és valószínű távlatai¹ | Büntető Törvénykönyv \(új Btk.\) a gyakorlatban \(ujbtk.hu\)](#), letöltés dátuma: 2023.09.23.)

érdekében jött létre. Legfőbb különbség a két szabályozás között, hogy a 28. Cikk egységesen alkalmazható bármilyen jogág vonatkozásában és eszerint ad támpontot a jogszabályok megfelelő értelmezéséhez, míg a középérték szabályozása a bünteteskiszabás térszínében foglal helyet, ezzel együtt lényegesen szűkebb körben alkalmazható, a büntetőjog tudományterületén, azon belül pedig a határozott ideig tartó szabadságvesztés büntetésének kiszabása esetében.

7. A Középmérték kiszámítása

Forrás	Számítási Metódus	Középmérték
Curia 49. számú döntvénye	$8-2=6:2=3+2$	5
1978. évi IV. törvény	$2+[8-2=6:2=]3$	5
A büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény	$8+2=10:2$	5

1. számú táblázat: A középmérték számítása 2-8 évig terjedő büntetési tétel esetében⁷⁹

Amint azt az 1. számú táblázatból is láthatjuk a középmérték kiszámítása törvénykönyvektől függő módszert alkalmazott, azonban ugyanarra az eredményre vezetett, bármilyen képletet is használtak a jogalkotók/jogalkalmazók. A közepső ponttól való eltérés pedig az enyhítő és súlyosító körülmények mennyiségétől és minőségétől függ: Ez határozza meg hogy merrefelé billen a mérleg nyelve a jogalkalmazó mérlegelése alapján. A törvénykönyvben meghatározott tételkeret melyik irányába fog tolni a büntetési tétel.

A jogalkalmazók azonban sok esetben másként számítják ki, hibásan, a középmértéket, vagy túlzóan kitolják vagy az enyhébb vagy a súlyosabb irányba a büntetési tétel mértékét. Ennek a hibának a kiküszöbölése érdekében Fázsi László és Fázsi L. Milán egy középmérték kalkulátort javasol, amely algoritmusok segítségével képes kiszámítani a középmértéket a releváns jogi- és a tényállási körülmények figyelembevételével. Két alapfeltétele van a kalkulátor működőképességének: 1. az általános részi szabályok kigyűjtése, a jogszabályok értelmezése és pszeudo-programnyelvre történő lefordítása (röviden: szintetizálás), 2. a megformázott bemeneti adatok és információk biztosítása.⁸⁰

⁷⁹ Saját munka

⁸⁰Fázsi László - Fázsi L. Milán: A jogi informatikáról másként, in Magyar Jog, 2020/4. szám, 209-219. elérhető: [Fázsi László - Fázsi L. Milán: A jogi informatikáról másként \(MJ, 2020/4., 209-219. o.\) | Szakcikk Adatbázis \(szakcikkadatbazis.hu\)](#) (letöltés dátuma: 2023.09.24)

8. A középérték problematikája

Fontos kérdés: A középérték fokozott érvényesítése a gyakorlatban a jogegységesítés maradéktalan érvényesülését vonja maga után? Válaszul a feltett kérdésre megállapítható, hogy az egységes büntetéskiszabás csak a lényegesen hasonló vagy azonos esetekre alkalmazható. „A 'mindig a középértéket' feladná a differenciált büntetéskiszabást, eltérő élethelyzeteket kezelne azonosan, amely éppoly hiba lenne, mint az azonos élethelyzetek eltérő kezelése.”⁸¹

Tehát a tételkeret a cselekmény absztrakt társadalomra veszélyességét visszatükröző besorolás és ennek középértéke az átlagos társadalomra veszélyességű esetekben irányadó büntetés. Katona Sándor megállapítása szerint: „Az azonban egyáltalán nem törvényszerű, hogy a ténylegesen előforduló esetekben a közepes társadalmi veszélyességű cselekmények vannak többségben, vagy hogy az ez alatt maradó, és az ezt meghaladó esetek azonos számúak (ez esetben lenne csak reális elvárás a kettő egybeesése). Az adott cselekmény országos büntetés kiszabási átlaga ez utóbbival hozható összefüggésbe. Még nem az egyedi eset, de ahhoz közelebb van, azt jobban orientálhatja.”⁸² Ugyanő a jogegységesítés érvényre juttatása érdekében egy egységes büntetéskiszabási országos adatbázist ajánl létrehozni, amiből a büntetéskiszabási gyakorlat kivethető minden jogalkalmazó számára. Tehát nem a középérték teljes elhanyagolását, ugyanakkor nem is a mindenkor kötelező eltérést nem engedő alkalmazását javasolja, hanem egy köztes pontot, ami a középértéket figyelembe veszi és alkalmazza, de csak az azonos esetekben juttatja érvényre a tiszta, jogalkotó által meghatározott középértéket, mindenféle attól való eltérés nélkül, abban az esetben, amennyiben az adatbázisban szereplő esetek többsége is eme jogalkalmazást kívánja meg.⁸³

Indokolási hibák is fellelhetők egy büntetés kiszabása során. Nem egyszer fordult elő, hogy azonos eseteket másként ítélte meg a bíróság és indokolásában olyan körülményekre alapozta döntését, amelyek egy megelőző hasonló ügyben a bíróság megállapítása szerint kevésbé bírtak relevanciával. Góczy Ágnes emberöléses ügyek büntetéskiszabásának tendenciáját kutatta és a következő megállapítást tette: „Úgy gondolom, hogy ha a középértékes büntetésből indulunk ki, az enyhítő és súlyosító körülményeket figyelembe véve nem juthatunk el mindkét esetben a törvényi minimumig a büntetés mértékét illetően. Ellentmondásos az ítéletek indokolásában, hogy az egyik esetben a bűncselekmény tárgyi

⁸¹ Katona Sándor: Összefoglaló jelentés a büntetéskiszabás országos gyakorlatának vizsgálatáról, in Kúriai Döntések (BH) Fórum rovata, 2020/8. szám, 1160.

⁸² Uo.

⁸³ Katona Sándor: Összefoglaló jelentés a büntetéskiszabás országos gyakorlatának vizsgálatáról, in Kúriai Döntések (BH) Fórum rovata, 2020/8. szám, 1160.

súlyára történő hivatkozással a büntetlen előélet csak csekély nyomatékka került értékelésre az enyhítő körülményeknél, a másik esetben pedig egy ugyanolyan tárgyi súllyal bíró bűncselekmény esetén a büntetlen előélet értékelésénél nem találkoztam ilyen megjegyzéssel.”⁸⁴Tehát hasonló esetekben kriminálisan más ítéletet hozott a bíróság.

A megfelelő indokolás elmaradása már csak hab a tortán. Az indokolási kötelezettség teljesítését több alkalommal is elhanyagolták a bíróságok, így a középértéktől való eltérés okainak magyarázatát ebből kiindulva figyelmen kívül hagyták. Ezt a másodfokú bíróságok esetenként pótolták ugyan, azonban ezen bíróságok is gyakorta ”megfeledkeztek” az indokolási kötelezettség teljesítéséről. Általánosságban megállapítható, hogy mára már javarészt eleget tesznek a bírák indokolási kötelezettségüknek, azonban a középérték sematikus indokolása nem feltétlenül alapos munkára enged következtetni és visszatérő problémaként jelentkezik a bírói gyakorlatban.⁸⁵

Az emberöléses ügyekben a joggyakorlat egységessége a büntetés mértékének átlagtól való eltérése tekintetében a Debreceni és Pécsi Ítéltábla esetében jutott leginkább érvényre, míg a Szegedi és a Győri Ítéltábla a legnagyobb szórást mutatta a középértéktől való eltérés esetében. A Debreceni és Pécsi Ítéltábla gyakran a büntetési keret alsó határát megközelítő büntetést szab ki, ezzel ellentétben a felső határt megközelítő büntetések csekély mennyiségűek.⁸⁶

Problémaként fogalmazódott meg az az eshetőleges döntéshozatal is, miszerint a középérték kiszámítása után a súlyosító körülmények figyelembevételkor a bíróság átlépi a határokat és túl súlyos büntetést szab ki, így az ultima ratio elvét sértve meg, mint végső eszközt.⁸⁷ „a középértéktől való leglényegesebb eltérések a felemelt büntetési tételkeret esetében mutatkoznak”. Ezzel igazolást nyer a következő tétel: „A szigor általános eszkalálódása a valóban indokolt szigor devalválódásához vezethet.”⁸⁸

⁸⁴ Gócza Ágnes: Egységes-e a büntetéskiszabás emberöléses ügyekben – A magyar táblabíróságok büntetéskiszabási gyakorlatának összehasonlító vizsgálata, in Állam- és Jogtudomány, 2018/1. szám, 17-18.

⁸⁵ Fázsi László, Toldiné Kulcsár Mónika: A középérték értékének dilemmája, in Jogtudományi Közöny, 2016/3. szám, 163.

⁸⁶ Gócza Ágnes: Egységes-e a büntetéskiszabás emberöléses ügyekben – A magyar táblabíróságok büntetéskiszabási gyakorlatának összehasonlító vizsgálata, in Állam- és Jogtudomány, 2018/1. szám, 28.

⁸⁷ Anabela Miranda Rodrigues, Maria João Antunes Sónia Fidalgo, Inês Horta Pinto, Karla Tayumi Ishiy: Szabadságelvonással nem járó büntetések és intézkedések az európai unió tagállamaiban összehasonlító tanulmány, 2022, elérhető: [Comparative-Study-Final-Hungarian.pdf \(penalreform.org\)](https://penalreform.org), (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

⁸⁸ Fázsi László: Halmazati és összbüntetés, in Internetes Jogtudományi Enciklopédia, Büntetőjog rovat, 2019, elérhető: <https://ijoten.hu/uploads/halmazati-s-sszbntets.pdf>, (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

A főbb problémák tehát a következők:

1. A bírói indokolás a középérték alkalmazásától való eltérés esetében több alkalommal is csak sematikusán történt meg, sőt nem egy esetben a középértékre való utalást csupán formalitási kérdésként fogják fel az ítélkező bírók.
2. Az időbeli hatály problémaköre, mivel több bíróság is a középérték figyelembevételével súlyosabb büntetés kiszabását rendelte Pl.: mint jogorvoslati fórum súlyosabb büntetést szabott ki mint az elsőfokú ítélkezési fórum.
3. A jogegységesítés problémaköre, hiszen az indokolásokban sokszor nemhogy még más bíróságokra sem történik utalás, de többször még a bíróság saját korábbi ítéleteit sem veszi figyelembe a döntéshozatal során.

9. A középérték, az indokolási kötelezettség és a jogon kívüli tényezők kapcsolata a bírói döntéshozatal folyamatában

A középértéktől való eltérést a bírának indokolással kell ellátniuk. Ez független attól, hogy az enyhébb, vagy a súlyosabb irányba tér el a jogalkalmazó a tételkeret középső pontjától. Az Alaptörvény rendelkezéseiből, ugyan kifejezetten nem nevesítve, de levezethető a bírák indokolási kötelezettségének követelménye: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.”⁸⁹ A tisztességes eljárás, más néven tisztességes tárgyalás biztosításának elvéből fakadó bírák indokolási kötelezettségének követelményéről az Emberi Jogok Európai Egyezménye (továbbiakban: Egyezmény) rendelkezik,⁹⁰ és ezen elv betartását az Emberi Jogok Európai Bírósága (továbbiakban: Bíróság) több esetben, konkrét ügyekben kihangsúlyozta és a tisztességes tárgyalás kibontásából kifolyólag részletezte. Ennek értelmében a tisztességes eljáráshoz való jog elvéből fakad az indokolási kötelezettség elve. Az Egyezmény 6. Cikkében foglaltak tekintetében nemzetközi szinten irányadónak kell tekinteni a szabályozást a jogvédelem szempontjából, rávetítve ezt a követelményt a magyar jogalkalmazásra is. A Bíróság gyakorlata fogja megadni azt az irányvonalat, melynek mentén a bíróságoknak is el kell járniuk az indokolás tekintetében. Eszerint a tisztességes tárgyalás és a jogállamiság elvéhez kapcsolódik az a követelmény, miszerint a bírák döntéseik alapját alkotó indokokat kellő részletességgel mutassák be. A konkrét bírói döntés természete és az adott vizsgált ügy sajátos körülményei fogják meghatározni, hogy az indokolási kötelezettség elvét milyen mélységű és terjedelmű indokolás fogja kielégíteni. Tehát a konkrét egyedi ügy összes körülményének figyelembevételével lehet megítélni az indokolt bírói döntéshez kapcsolódó jog megsértését.⁹¹

Ravasz László így vélekedik az indokolási kötelezettségről az egyezmény alapján: „Elképzelhető, hogy valamely részletkérdésre vonatkozó indokolás teljes elmaradása nem, míg egy lényegesebb kérdésre vonatkozó hiányos indokolás viszont az Egyezmény 6. Cikkében biztosított jog megsértését idézi elő.”⁹² Fontos megállapítása továbbá: „A Bíróság ugyanakkor

⁸⁹ Alaptörvény XXVIII. cikk

⁹⁰ Emberi Jogok Európai Egyezménye, I. Fejezet, 6. Cikk, elérhető:

https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_hun (letöltés dátuma: 2023.09.24)

⁹¹ Ravasz László: Bírói függetlenség és a tisztességes eljáráshoz való jog, Debreceni Jogi Műhely, 2015. évi XII. évfolyam, 3-4. szám, elérhető:

https://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/3_4_2015/biroi_fuggetlenseg_es_a_tisztessages_eljarashoz_valo_jog/ (letöltés dátuma: 2023.09.24)

⁹² Uo.

azt is elvi éllel mondta ki, hogy a döntéssel szemben feltétlen elvárás, hogy a bíróság az ügy lényegi részeit a szükséges alapossággal vizsgálja meg, és erről a vizsgálatáról a határozatának indokolásában is adjon számot.”⁹³ Ennek tükrében az Egyezmény 6. Cikke megadja azokat a pilléreket, melyek az indokolási kötelezettség szükségszerű betartását helyezik piedesztálra az ítéletek megindokolása esetében és a bírói gyakorlatra hagyja ennek kimunkálását és érvényesítését a Bíróság segítségével és iránymutatásaival.

A hatályos magyar szabályozás szempontjából is szükséges megvizsgálni az indokolási kötelezettséget. Büntetőeljárásról szóló törvényünk így rendelkezik a bíróságok indokolási kötelezettségéről: „Az indokolás a bíróság által megállapított, a döntés alapjául szolgáló, jelentős tényeket és körülményeket, valamint a határozat alapjául szolgáló jogszabályokat tartalmazza.”⁹⁴ Tovább futtatva a gondolatmenetet: „A bűnösséget megállapító ítélet indokolása tartalmazza

a) büntetés kiszabása, intézkedés alkalmazása, vagy ezek mellőzése esetén e döntés indokait, az alkalmazott jogszabályok megjelölésével,

b) ha a bíróság a büntetés kiszabásakor enyhítő körülményként figyelembe vette a büntetőeljárás elhúzódását, akkor az erre való utalást is.”⁹⁵

Az Alkotmánybíróság 7/2013. (III. 1.) AB határozatában így vélekedik az indokolási kötelezettségről: „az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésében rejlő indokolási kötelezettség alkotmányos követelménye a bíróság döntési szabadságának abszolút korlátját jelenti, nevezetesen azt, hogy döntésének indokairól az eljárási törvényeknek megfelelően szükséges számot adnia. Az indokolási kötelezettség alkotmányjogi értelemben vett sérelme az eljárási szabály alaptörvény-ellenes alkalmazását jelenti. A tisztességes eljárásból fakadó elvárás tehát az eljárási szabályok Alaptörvénynek megfelelő alkalmazása, ami a jogállami keretek között működő bíróságok feladata. Az eljárási törvény rendelkezéseire is figyelemmel, a tisztességes eljárás alkotmányos követelménye a bírói döntésekkel szemben azt a minimális elvárást mindenképpen megfogalmazza, hogy a bíróság az eljárásban szereplő feleknek az ügy lényegi részeire vonatkozó észrevételeit kellő alapossággal megvizsgálja, és ennek értékeléséről határozatában számot adjon.”⁹⁶

⁹³ Ravasz László: Bírói függetlenség és a tisztességes eljáráshoz való jog, Debreceni Jogi Műhely, 2015. évi XII. évfolyam, 3-4. szám, elérhető:

https://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/3_4_2015/biroi_fuggetlenseg_es_a_tisztessages_eljarashoz_valo_jog/ (letöltés dátuma: 2023.09.24)

⁹⁴ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról, 451§ (5) bekezdés

⁹⁵ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról, 564§ (4) bekezdés

⁹⁶ 7/2013. (III. 1.) AB határozat, elérhető: <https://njt.hu/jogszabaly/2013-7-30-75> (letöltés dátuma: 2023.09.24)

Az Alaptörvényi (a tisztességes eljárás elvébe ágyazva) és törvényi rangra emelt indokolási kötelezettség a fentiekben vázoltak szerint a lényeges körülmények és jelentős tények alapján az ítélet részletes indokolását jelenti. Ezen felül az Alkotmánybíróság 7/2013. (III. 1.) AB határozata megfogalmazza, hogy a bíróságnak döntéseinek indokai tekintetében az eljárási törvényeknek megfelelően számot kell adnia (ebben a kontextusban a büntetőeljárási törvénynek). A kellő indokolási kötelezettség is ebben a relációban értelmezhető. A másik észrevételem pedig, hogy a jogszabályok alapján történő indokolásról rendelkezik a büntetőeljárásról szóló törvény, ami maga után vonja a Btk.-ban foglalt és büntetés kiszabási alapvető rangra emelt középérték szabályának figyelembevételét nemcsak a döntéshozatal során, hanem az indokolásnál is. A középértéktől való eltérést (mind enyhébb és mind súlyosabb irányban) szükséges tehát megindokolni, hiszen a bírósági határozat alapjául szolgáló jogszabályként értelmezhető, ha eltérnek tőle és, ha aritmetikai pontossággal alkalmazzák is.

A gondolatmenet következő sarkköve a jogon kívüli tényezők esetleges szerepe a középértéktől való eltérés kellő indokolásának elmaradása esetében. A jogon belüli és a jogon kívüli tényezők jelentősen befolyásolják vagy befolyásolhatják a döntéshozatalt, és ezen túlmenően a kiszabott ítélet megindokolását is. Hogy jobban megérthessük a jogon belüli és a jogon kívüli tényezők közti különbséget, néhány eltérést szükséges felvázolni. A jogon belüli tényezők egyik ismérve, hogy jogi indokok és rögzült szerepfoglalások alkotják ennek összetevőit, típusait. Összefoglalóan a jogi kultúra részét képező komponenseknek is nevezhetjük őket. Példák erre vonatkozóan a jogszabályok, a bírói gyakorlat követése, stb. A jogon kívüli tényezők csoportját pedig nevezhetjük jogi kultúrán kívüli komponenseknek is. Ezek általában jogon kívüli megfontolásokban és motívumokban, a bíró személyes, külvilágtól rejtett motivációiban jelentkeznek. Ilyenek például a korrupció, a jogpolitikai megfontolások vagy akár a költség- és munkatakarékosság szempontjai is.⁹⁷

Az ítéletek sematikus vagy szegényes megindokolása a jogon kívüli tényezőkre vezethető vissza. Vegyük például a munkatakarékosságot, ami lényegében a bírói hanyagság, kíváncsabb megfogalmazásban a bírói erények fogyatékságának egyik esete. „Kényelmesebben és gyorsabban el lehet intézni egy ügyet, ha annak tényállását különösebb töprengés, átgondolás nélkül valamelyik jogszabályi rendelkezés alá vonjuk, mintha fáradságos munkával rekonstruáljuk az eldöntendő kérdés teljes jogi hátterét, és az álláspontunk melletti és azzal szembeni érvekre egyaránt tekintettel vagyunk.”⁹⁸ Ebből a megállapításból

⁹⁷ http://real.mtak.hu/11815/1/64114_ZJ1.pdf (letöltés dátuma: 2023.09.24)

⁹⁸ Uo.

következtethetünk arra is, hogy a munkatakarékosság, vagy a jogpolitikai célok figyelembevétele és egyéb nem kívánatos jogon kívüli tényezők felbukkanása derogálhatja nemcsak a döntés végkimenetelének igazságos eredményességét, hanem az indokolási kötelezettség elvének maradéktalan betartását, melynek hanyag alkalmazása a végső döntés kiindulópontjának és a döntéshozatal folyamatának feltérképezését nehezíti meg, a döntési folyamat egyes elemeinek, immanens részeinek a felsőbb bíróságok és a nyilvánosság általi visszakövetése és ellenőrzése elé gátat állítva, ezzel az átláthatóság és jogbiztonság elveit sértve meg.

Ebben a kontextusban rávilágítanék arra, hogy némely az ítélkezés igazságosságára negatív hatással bíró jogon kívüli tényezőből fakad az indokolási kötelezettség sematikus vagy éppen hanyag teljesítése és ebből adódóan a középértéktől való eltérés feltérképezésének nehézsége. A büntetéskiszabás elvi triászának alkalmazásában az enyhítő és súlyosító körülmények kimerítő vizsgálata és az ítélet ezek alapján történő meghozatala és kellő megindokolása fogja megadni azt az irányvonalat, melyet a bíróságoknak követniük kell a döntéshozatali folyamat során. A lényeges vizsgált tényeket és körülményeket pedig a középértékhez viszonyítva szerepeltetni kell az indokolásban. A lényeges körülmények részletgazdag indokolásának elmaradása az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. Cikke szerinti tisztességes eljáráshoz való jog alapját fogja megsérteni.

A probléma megoldásához a bírói erények fogyatékosságának kiküszöbölésére van szükség, azaz a negatív hatású jogon kívüli tényezők háttérbe szorítására, a megfontolt vizsgálódás, lényeges körülmények fokozott figyelembevétele és a kimerítő indokolás teljesítése keretében. Így kerülhet sor a precizitástól áthatott, munkatakarékosságtól mentes, a középértéktől való eltérés megfelelő ellensúlyozására a részletes indokolás képében. Az Arisztotelészről eredeztethető optimálisra törekvés kapcsolódik a kimerítő indokolás kötelezettségéhez, tehát a megfelelőre törekvés, jelen esetben a lényeges körülmények (a lényegtelen körülmények figyelmen kívül hagyásával) részletes indokolása adja meg a középérték skáláján az optimális értéket is. Az optimálisra törekvéshez azonban kellő energiabefektetés is szükségeltetik, hogy rátaláljanak a bírúk az optimális középértékre, és ennek visszakövethetősége érdekében megfelelő hivatkozási alappal is rendelkezzenek.

10. A Jogegységesítés relevanciája és a középérték ebbéli szerepvállalása

A jogegységesítés fontossága, ahogyan az már az egyes problematikáknál is felbukkant, kiemelt szerepet kap a büntetéskiszabás igazságossága szempontjából. Ugyanis ahhoz, hogy az azonos helyzeteket egyformán, a különböző szituációkat pedig különbözőképpen ítélje meg a bíróság egy egységes és a bírói gyakorlat által kimunkált büntetéskiszabási rendszerre van szükség.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Ajánlása megadja azokat az irányvonalakat, melyek mentén a tagállamok jogegységesítése a büntetéskiszabás vonatkozásában fokozottan alkalmazandó. Az Ajánlás célkitűzéseit a következőképpen határozta meg: „Az Európa Tanács Alapokmánya 15. cikke b) pontja alapján a Miniszteri Bizottság, emlékeztetve arra, hogy az Európa Tanács célja a tagállamok közötti egység fokozása; fontolóra véve az igazságszolgáltatás alapvető elvét, mely szerint hasonló eseteket hasonlóan kell megítélni; figyelemmel arra is, hogy a tagállamokban egyre inkább tudatosul: a büntetéskiszabásban néha különböző szintű indokolatlan aránytalanságok jelentkeznek; felismerve, hogy az indokolatlan aránytalanság és az igazságtalanság érzése a büntető igazságszolgáltatás tekintélyét csorbíthatja; nem tévesztve szem elől az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Európai Egyezmény 3., 5. és 6. cikkét és a bírói függetlenség alapelvét; számításba véve továbbá, hogy a bíróság határozatának mindig az ügy egyedi körülményeihez és az elkövető személyi helyzetéhez kell igazodnia; szem előtt tartva, hogy a büntetéskiszabás egyöntetűségének nem kell a büntetések szigorodásával járnia; (...) Javasolja, hogy a tagállamok kormányai, ügyelve hazájuk alkotmányos elveire és jogi hagyományaira, s különösen a bírói függetlenségre, tegyenek megfelelő intézkedéseket az I. Függelékben felsorolt elvek és ajánlások térnyerésének előmozdítása érdekében, hogy elkerülhetővé váljanak az indokolatlan aránytalanságok a büntetéskiszabásban.⁹⁹ Ezek az iránymutatások tehát az egységes bírói joggyakorlat kiépítésének és fejlesztésének céljából láthattak napvilágot. A büntetéskiszabás térszínjében az indokolatlan aránytalanságok elkerülése végett, és az igazságosság érvényre juttatásának érdekében az Ajánlás javasolja a jogegységesítés fejlesztését és érvényesítését a büntetések szigorodásának háttérbe szorításával, a tagállamok alkotmányos és büntetéskiszabási alapelveinek, emellett pedig az Ajánlásban foglalt alapelvek megtartásával és azok sérelme nélkül. A továbbiakban az Ajánlás olyan részeit ragadnám ki,

⁹⁹ Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R /92/ 17. számú, a büntetéskiszabás egyöntetűségéről szóló Ajánlása, elérhető: <https://kuria-birosag.hu/hu/etmb/r-92-17-bunteteskiszabas-egyontetusegere> (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

melyek a jogegységesítés érvényesítésének eszközéül szolgálnak. A súlyosító és enyhítő tényezők tekintetében megállapításra kerül, hogy ezen tényezőknek és körülményeknek kapcsolódniuk kell a büntetéskiszabás vezérlő megfontolásaihoz (esetünkben a középérték szabályozásához is). A súlyosítási tilalom elve szintén a jogegységesítés érdekében figyelembe veendő, miszerint, amennyiben csak a vádlott fellebbez, úgy a súlyosítási tilalom elvét mindenképpen figyelembe kell vennie az eljáró bíróságnak. Tehát a felsőbb bírói fórumok nem súlyosbíthatják ítéletükkel a terhelt helyzetét az alsóbb bírói fórum által megállapított döntés ilyenfajta felülrírásával a terhelt hátrányára.¹⁰⁰ A magyar szabályozás vonatkozásában a büntetéskiszabás során értékelhető tényezőkről szóló 56. BK vélemény a törvényesség elvéből vezeti le a jogegységesítés érvényesítését: „A törvény előtti egyenlőség alapelvének Alaptörvény XV. cikk /1/ bekezdés az egységes ítélkezés felel meg, és ebbe az is beletartozik, hogy a büntetést befolyásoló körülmények értékelése ne mutasson feltűnő és indokolatlan eltéréseket.”¹⁰¹Továbbá fontos kihangsúlyozni a Kúria joggyakorlat elemző csoportja által tett megállapítást is: „A törvény előtti egyenlőség elvéből következik az egységes jog alkalmazásnak igénye, amelynek a büntetés kiszabás terén is érvényesülnie kell. Ezt az jelenti, hogy a megközelítően azonos tárgyi súlyú bűncselekményeket elkövető, megközelítően azonos személyi társadalomra veszélyességű elkövetőket megközelítően azonos büntetésre ítélik az ország különböző bíróságai, ne legyenek számottevő különbségek.”¹⁰²

A jogegységesítés relációjában a középérték szintén a joggyakorlat elemző csoport következtetéseinek alapulvételével az alábbiak szerint kell, hogy megvalósuljon: „A büntetési tételkeret a jogalkotó által egy cselekménytípus hipotetikus előfordulási eseteire megállapított, a cselekmény absztrakt társadalomra veszélyességét tükröző állásfoglalás, besorolás. Ennek a középértéke a közepes (átlagos) társadalomra veszélyességű esetekben alkalmazandó „irányadó” büntetés.”¹⁰³ Ennek fényében tehát a teljesen átlagos társadalomra veszélyességű bűncselekmények megvalósulása esetében alkalmazható és alkalmazandó a „tiszta”

¹⁰⁰ Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R /92/ 17. számú, a büntetéskiszabás egyöntetűségéről szóló Ajánlása, elérhető: <https://kuria-birosag.hu/hu/etmb/r-92-17-buntetes kiszabas-egyontetusegere> (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

¹⁰¹ 56. BK vélemény a büntetéskiszabás során értékelhető tényezőkről, 2007, elérhető: <https://kuria-birosag.hu/hu/kollvel/56-bkv> (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

¹⁰² A Kúria joggyakorlat elemző csoportja: Összefoglaló jelentés a büntetéskiszabás országos gyakorlatának vizsgálatáról, 2018.El.II.JGY.B.2., elérhető: https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/az_orzagos_buntetes kiszabasi_gyakorlat_vizsgalata.pdf (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

¹⁰³ A Kúria joggyakorlat elemző csoportja: Összefoglaló jelentés a büntetéskiszabás országos gyakorlatának vizsgálatáról, 2018.El.II.JGY.B.2., elérhető: https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/az_orzagos_buntetes kiszabasi_gyakorlat_vizsgalata.pdf (letöltés dátuma: 2023.09.23.)

középmérték. Tehát a középmértéktől való eltolódás, bármely irányba, akár súlyosabb akár enyhébb irányba történik is már nem a "tisztá" középmérték alkalmazását igényli. Éppen ezért szükséges a hivatkozási alap visszakövethetősége a korábbi bíróságok döntéseire a joggyakorlat egységének megvalósulása céljából.

11. Középmérték a gyakorlatban

A Győri Törvényszéken végzett aktavizsgálat során a középmérték büntetéskiszabási gyakorlatát vizsgáltam. A 2010-es és a 2022/23-as élet elleni bűncselekményeket vettem ehhez alapul. 10 ítéletet vizsgáltam meg a 2010-es évből, 8 ítéletet a 2022-es évből és 1 ítéletet a 2023-as évből.¹⁰⁴ Táblázatos formában is szemléltetem a középmértékes büntetéskiszabás 2010-es és az előző pár évi gyakorlatát.

Az élet elleni bűncselekmények közül az életveszélyt okozó testi sértés a legtöbb esetben azonos vagy közel azonos értékelést kapott, függetlenül attól, hogy a büntetés a 2010-es vagy a 2022/23-as évben került kiszabásra. Feltűnő továbbá, hogy az életveszélyt okozó testi sértések kiszabott büntetési tételei jóval a középmérték alá esnek. A büntetéskiszabási gyakorlat 2010 és 2022/23-as években aligha tér el egymásól ebből a szempontból.

A 2010-ben elkövetett életveszélyt okozó testi sértések sokasága, azaz a 6 db életveszélyt okozó testi sértés közel azonos értékelést kapott, 2023-ban pedig ugyanígy értékelték az eddig elbírált egyetlen életveszélyt okozó testi sértést is. Az életveszélyt okozó testi sértéseknél a vizsgált büntetések tekintetében a legtöbb a büntetési tételkeret alsó határát súrolja. Egyetlen ítéletben, a B.188/2022/34-es ítéletben 4 év szabadságvesztés került kiszabásra, ami már a középmérték közelében van, azonban ezt is enyhítő körülményekre hivatkozva 3 évre enyhítette a bíróság a büntetés 5 éves középmértékéhez képest.

A kiskorú veszélyeztetésének büntette kétszer jelent meg 2010-ben és mindkét alkalommal a középmérték alá esett a büntetéskiszabás. Szembetűnő az összes vizsgált ítélet tekintetében, hogy azok büntetéskiszabási gyakorlata a középmérték alá esik. Ezt nemcsak az alább látható táblázat, hanem az összes vizsgált és kiszabott büntetés alátámasztja.

A B.16/2022/45 számú ítéletben a több ember sérelmére elkövetett emberölés kísérlete miatt 18 évet szabott ki a bíróság, ami a középmérték felett van. Ezt alátámasztja az aljas indok és a különös kegyetlenség minősítés.

Elmondhatjuk tehát, hogy manapság az enyhébb büntetéskiszabás jellemző a bírói gyakorlatra, s az a középmértéktől inkább távolodik, mintsem ahhoz közeledne. Érdemes megvizsgálni a 2022-es ítéleteket is. Ezek ugyanis a sokrétűségük miatt relevánsak. Az emberölés büntettének kísérletét két alkalommal követték el ebben az évben Győrben. A B.309/2022/40-es és a B. 107/2022/28-as számú ítéletek rendelkeznek ezekről. Az előbb említettek közül a másodiknál életfogytig tartó szabadságvesztés került kiszabásra az erőszakos

¹⁰⁴ Több ítélet vizsgálatára a 2022-es és 2023-as évekből nem volt lehetőség, mivel több ítélet még nem emelkedett jogerőre.

többszörös visszaeső minősítés miatt, míg az elsőnél 8 év szabadságvesztés, úgy, hogy kifosztással együtt történt meg. A 8 év szabadságvesztés ugyancsak a középérték alatt van, hiszen a középérték ezesetben 10 év.

A sematikus indokolás jellemző, a középértékre való utalás pedig többször elmaradt. Az enyhítő és súlyosító körülményeket ugyan számba vette a bíróság, de azt gyakorta nem kötötte össze a középértékkel és az attól való eltéréssel.¹⁰⁵

Bűncselekmény	Életveszélyt okozó testi sértés	Emberölés bűntettének kísérlete	Kiskorú veszélyeztetésének büntette	Több ember sérelmére elkövetett emberölés	Életveszélyt okozó testi sértés
Ügyiratszám	326/2010/16	224/2010/23	100/2010/9	231/2022/27	74/2023/10
Évszám	2010	2010	2010	2022	2023
Kiszabott büntetés	2 év szab. vesztes	4 év szab. vesztes	1 év 6 hónap szab. vesztes	7 év szab. vesztes	2 év szab. vesztes
Büntetési tételkeret	2 évtől 8 évig	5 évtől 15 évig	1 évtől 5 évig	10 évtől 20 évig	2 évtől 8 évig
Büntetés középértéke	5 év	10 év	3 év	15 év	5 év

¹⁰⁵ A Forrásjegyzékben a vizsgált ítéletek alapján.

Záró gondolatok

Megoldás lehet a problematikákra a kimerítő indokolás, mellyel a jogbiztonság követelménye nyeri el esszenciáját, emellett pedig a középérték mint támpont és nem mint kötelező attól eltérést nem engedő erő figyelembevétele. Továbbá a jogegységesítés szempontjából a bírói gyakorlat fokozott figyelembevétele az ítélethozatal során. Erre segítségül szolgálhat egy országos adatbázis létrehozása, ami a bírói gyakorlatot országszerte elérhetővé teszi a jogalkalmazó számára.¹⁰⁶ Egyszerűbbé teheti ezenfelül a jogalkalmazó munkáját akár egy középérték kalkulátor is, ami algoritmusokkal számítja ki a középértéket az adott ügyre vonatkozóan.¹⁰⁷

A középérték mindezek mellett zsinórmérték a jogalkalmazó számára és nem meghatározottság, a bíró megfelelő indokolásával kimerítően ellensúlyozni lehet a középértéktől való eltérést enyhébb és súlyosabb irányban egyaránt. Véleményem szerint a határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabásánál szükségeltetik meghatározni egy olyan támpontot, ami orientáló jelleggel a jogalkalmazás segítségül szolgál, hiszen a határozott tartamú szabadságvesztés egy súlyosabb fokozatot képvisel a lehetséges büntetések kiszabásának skáláján, s ennek értelmében előnyös, ha a bírák viszonyítási alappal rendelkeznek.

Ugyanakkor fontos kihangsúlyozni azt is, hogy egy egységes jogalkalmazói gyakorlat fennállása erősíti leginkább a jogbiztonság az átláthatóság követelményeit és a törvény előtti egyenlőség sarkalatos garanciájaként szolgál. Ennek tükrében a hatalmi ágak megosztásának elve és a jogállamiság értéke sem szenved csorbát a középérték szabályozásával és annak joggyakorlatban történő fokozott érvényesítésével.¹⁰⁸ A bírának az ítélezésre negatív hatású jogon kívüli tényezőket a háttérbe kell szorítaniuk annak érdekében, hogy igazságos ítéletek születhessenek, és hogy a megfelelő indokolás, tehát a visszakövethetőség és ellenőrizhetőség érvényesüljön. A középérték figyelembevétele és alkalmazása tehát az igazságos ítéletek meghozatalát hivatott szolgálni.

¹⁰⁶Katona Sándor: Összefoglaló jelentés a büntetékiszabás országos gyakorlatának vizsgálatáról, in Kúriai Döntések (BH) Fórum rovata, 2020/8. szám, 1160.

¹⁰⁷Fázi László - Fázi L. Milán: A jogi informatikáról másként, in Magyar Jog, 2020/4. szám, 209-219. elérhető: [Fázi László - Fázi L. Milán: A jogi informatikáról másként \(MJ, 2020/4., 209-219. o.\) | Szakcikk Adatbázis \(szakcikkadatbazis.hu\)](https://szakcikkadatbazis.hu) (letöltés dátuma: 2023.09.24)

¹⁰⁸Fázi László, Toldiné Kulcsár Mónika: A középérték értékének dilemmája, in Jogtudományi Közlöny, 2016/3. szám, 164.

A technológia rohamos fejlődésével, a kutatások általi korszerű megállapításokkal, az idő- és munkatakarékosság mellőzésével és a jogalkalmazói precizitással mindinkább közelebb kerülhetnek a bírák az igazságos ítélethozatalhoz, az arany középutához.

Forrásjegyzék

- [1.] Ádám Antal: A középérték és az értékpluralitás elméletének íve, in Közjogi Szemle, 2010/2. szám,
- [2.] Ádám Antal: Etikáról, erkölcsről és a közigazgatási erkölcsi kódexről, in Jura, 2012/4. szám, 17-26. (elérhető: Ádám Antal: A középérték és az értékpluralitás elméletének íve (KJSZ, 2010/2., 1-6. o.) | Szakcikk Adatbázis (szakcikkadatbazis.hu), letöltés dátuma: 2023.09.23.)
- [3.] Anabela Miranda Rodrigues, Maria João Antunes Sónia Fidalgo, Inês Horta Pinto, Karla Tayumi Ishiy: Szabadságelvonnással nem járó büntetések és intézkedések az európai unió tagállamaiban összehasonlító tanulmány, 2022, (elérhető: Comparative-Study-Final-Hungarian.pdf (penalreform.org), letöltés dátuma: 2023.09.23.)
- [4.] Bencze Mátyás – Vinnai Edina: Jogszociológiai előadások, Jegyzet fejezete: Jogalkalmazási folyamat szociológiai vizsgálata, 2012, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen
- [5.] Belovics Ervin: A büntetés kiszabásának nehézségei, 2018, (elérhető: juridpol_081_127-136.pdf (u-szeged.hu), letöltés dátuma: 2023.09.23.)
- [6.] Belovics Ervin: Büntetőjog I. Általános rész, 2018, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Bp.
- [7.] Bragyova András: Semlegesség – pártatlanság – elfogulatlanság, In. Politikatudományi Szemle 1993., 3. szám,
- [8.] Földvári József: A büntetés tana, 1970, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp.
- [9.] Fázsi László - Fázsi L. Milán: A jogi informatikáról másként, in Magyar Jog, 2020/4. szám, 209-219. (elérhető: Fázsi László - Fázsi L. Milán: A jogi informatikáról másként (MJ, 2020/4., 209-219. o.) | Szakcikk Adatbázis (szakcikkadatbazis.hu)) (letöltés dátuma: 2023.09.24)
- [10.] Fázsi László, Toldiné Kulcsár Mónika: A középérték értékének dilemmája, in Jogtudományi Közlöny, 2016/3. szám, 153-164.
- [11.] Fázsi László: Halmazati és összbüntetés, in Internetes Jogtudományi Enciklopédia, Büntetőjog rovat, 2019, (elérhető: <https://ijoten.hu/uploads/halmazati-s-sszbntets.pdf>, letöltés dátuma: 2023.09.23.)
- [12.] Gócza Ágnes: Egységes-e a büntetékiszabás emberöléses ügyekben – A magyar táblabíróságok büntetékiszabási gyakorlatának összehasonlító vizsgálata, in Állam- és Jogtudomány, 2018/1. szám, 3-31.

- [13.] Herke Csongor: Súlyosítási tilalom a büntetőeljárásban, 2010, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs,
- [14.] Horváth Attila: Tanulmányok a Csemegi-kódex megalkotásának 140. évfordulója tiszteletére, 2020, Dialóg Campus, Bp.
- [15.] Ignácz György: A büntetéskiszabási gyakorlatra irányuló empirikus kutatások elmélete és módszertana, in MTA Law Working Papers, 2020/1. szám, Magyar Tudományos Akadémia, Bp.
- [16.] Kardos Dóra: A büntetéskiszabás elvei és rendszere, a büntetéskiszabási tényezők megjelenése a jogalkalmazói gyakorlatban, Doktori Értekezés, 2021, Bp. (elérhető: Microsoft Word - Ártékeztés_KardosDóra.docx (mtak.hu), letöltés dátuma: 2023.09.23.)
- [17.] Katona Sándor: Összefoglaló jelentés a büntetéskiszabás országos gyakorlatának vizsgálatáról, in Kúriai Döntések (BH) Fórum rovata, 2020/8. szám, 1144-1160.
- [18.] Lecső Csilla: Igazságszolgáltatás alapelvei, különös tekintettel a bírói függetlenségre, Szakdolgozat, 2015, Miskolc, 51. elérhető: <http://midra.uni-miskolc.hu/document/20024/14012.pdf> (letöltés dátuma: 2023.10.02.)
- [19.] Lénárd-Komjáthy Kitti Katalin: A középértékű büntetéskiszabás előzményei és a hatályos szabályozása, 2016, (elérhető: [lenardkomjathy_kitti_katalin_kozepmerteku_buntetes kiszabas\[jogi_forum\].pdf](http://lenardkomjathy_kitti_katalin_kozepmerteku_buntetes kiszabas[jogi_forum].pdf) (jogiforum.hu), letöltés dátuma: 2023.09.23.)
- [20.] Márkus Dezső: Magyar Jogi Lexikon öt kötetben, III. kötet, Diaeta-Halászati jog – Magyar Jogi Lexikon 3. 1900, Bp.
- [21.] Ravasz László: Bírói függetlenség és a tisztességes eljáráshoz való jog, Debreceni Jogi Műhely, 2015. évi XII. évfolyam, 3-4. szám, elérhető: https://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/3_4_2015/biroi_fuggetlenseg_es_a_tisztessages_eljarashoz_valo_jog/ (letöltés dátuma: 2023.09.24)
- [22.] Salgó Nóra: A bírói függetlenség összehasonlító megközelítésben, In. Comparative Law Working Papers, 3. évf., 1. szám, 2019, Szeged, Elérhető: salg_fggetlen.pdf (u-szeged.hu) (letöltés dátuma: 2023.10.16.)
- [23.] Szabó Enikő: A bűnhalmazatra és a visszaesőkre vonatkozó egyes szabályok változásai a 2009. évi LXXX. törvénytől a 2013. évi C törvény hatálybalépéséig, In Diskurzus, A Batthyány Lajos Szakkollégium Tudományos folyóirata, 2013, 3. évf., 2. szám
- [24.] Tóth Mihály: A hazai börtönnépesség újabb kori alakulásának lehetséges okai és valószínű távlatai, 2018, (elérhető: Dr. Tóth Mihály: A hazai börtönnépesség újabb kori

- alakulásának lehetséges okai és valószínű távlatai¹ | Büntető Törvénykönyv (új Btk.) a gyakorlatban (ujbtk.hu), letöltés dátuma: 2023.09.23.)
- [25.] Magyarország Alaptörvénye 2011
- [26.] 1950. évi II. törvény (Btá.) elérhető: https://jogkodex.hu/jsz/1950_2_torveny_3062864 (letöltés dátuma: 2023.09.23.)
- [27.] 1961. évi V. törvény elérhető: https://jogkodex.hu/jsz/btk_1961_5_torveny_6483910 (letöltés dátuma: 2023.10.03)
- [28.] 1998. évi LXXXVII. törvény elérhető: <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99800087.TV> (letöltés dátuma: 2023.10.03)
- [29.] A büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény
- [30.] 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
- [31.] 13/2002. (III. 20.) AB határozat, elérhető: 13/2002. (III. 20.) AB határozat - Nemzeti Jogszabálytár (njt.hu) (letöltés dátuma: 2023.09.23.)
- [32.] 7/2013. (III. 1.) AB határozat, elérhető: <https://njt.hu/jogszabaly/2013-7-30-75> (letöltés dátuma: 2023.09.24)
- [33.] 2012. évi C. törvény - Nemzeti Jogszabálytár (njt.hu) (letöltés dátuma: 2023.09.23.)
- [34.] 56. BK vélemény a büntetéskiszabás során értékelhető tényezőkről, elérhető: <https://kuria-birosag.hu/hu/kollvel/56-bkv> (letöltés dátuma: : 2023.09.23.)
- [35.] A Kúria „Az Alaptörvény követelményeinek érvényesülése a bírósági ítékezésben” Joggyakorlat-elemző Csoportja, Összefoglaló vélemény, 2016.E1.II.JGY.K.1,
- [36.] https://birosag.hu/sites/default/files/static/e-learning/alaptorveny_birok/at_allamszervezet/lecke5_lap1.html?fbclid=IwAR0QKxg8jlu2vGG3ontAzrz-C1J_rg5Y5tbfoVg1_eTGrFkLDk8zhTvw-QE#hiv5 (letöltés dátuma: 2023.09.23.)
- [37.] <https://lexikon.uni-nke.hu/szocikk/jogegysegi-hatarozat/> (letöltés dátuma: 2023.09.23.)
- [38.] T/6958. számú törvényjavaslat indokolással - A Büntető Törvénykönyvről, elérhető: <https://jogkodex.hu/doc/2714702>
- [39.] A Kúria Büntető-, Polgári-, és Közigazgatási Kollégiuma Joggyakorlat-elemző csoport: Az Alaptörvény 28. cikkének alkalmazása a gyakorlatban tárgykörre felállított joggyakorlat-elemző csoport, Összefoglaló véleményének kivonata, 2020.E1.II.JGY.E.1.szám,
- [40.] Emberi Jogok Európai Egyezménye, Róma, 1950. elérhető: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_hun (letöltés dátuma: 2023.09.24)

- [41.] http://real.mtak.hu/11815/1/64114_ZJ1.pdf (letöltés dátuma: 2023.09.24)
- [42.] Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R /92/17. számú, a büntetési szabás egyöntetűségéről szóló Ajánlása, elérhető: <https://kuria-birosag.hu/hu/etmb/r-92-17-bunteteskiszas-begyontetusegere> (letöltés dátuma: 2023.09.23.)
- [43.] http://real.mtak.hu/11815/1/64114_ZJ1.pdf (letöltés dátuma: 2023.09.24)

Vizsgált ítéletek:

- [44.] B. 326/2010/16
- [45.] B.374/2010/8
- [46.] B. 409/2010/7
- [47.] B. 170/2010/7
- [48.] B. 224/2010/23
- [49.] B. 97/2010/5
- [50.] B. 306/2010/59
- [51.] B. 100/2010/9
- [52.] B. 329/2010/38
- [53.] B. 398/2010/32
- [54.] B. 107/2022/28
- [55.] B. 88/2022/56
- [56.] B. 231/2022/27
- [57.] B. 188/2022/34
- [58.] B. 309/2022/40
- [59.] B. 16/2022/45
- [60.] B. 74/2023/10